

De bibliotheek als fysieke en mentale ruimte

Presentatieboek

De bibliotheek als fysieke en mentale ruimte

Dit boek is onderdeel van een serie boeken die samen het eindboek vormen van mijn afstudeerproject voor de Master Architectuur aan de Rotterdamse Academie van Bouwkunst.

Afstudeercommissie

Voorzitter

Jeroen Visschers
Rotterdamse Academie van Bouwkunst

Mentor

Bart Hollanders
Eagles of Architecture

Vaste Externe criticus

Rob Bruijnzeels
Ministerie van Verbeelding

Toegevoegde externe criticus

Simone Drost
Simone Drost Architecture

Voorwoord

Voor u ligt het presentatieboek van het afstudeerproject 'De bibliotheek als fysieke en mentale ruimte'. Een project over de symbolische en ruimtelijke kwaliteiten van de bibliotheek. Met dit project studeer ik af aan de Rotterdamse Academie van Bouwkunst.

Met dit project komen veel van mijn fascinaties bij elkaar.

Het afstuderen heeft door omstandigheden langer geduurd dan gepland. Met name de coronapandemie en de gevolgen daarvan hebben een grote impact op mij en het afstudeerproces gehad. Ondanks dat dit een zware periode is geweest, ben ik mijzelf op nieuwe manieren tegengekomen en heb ik enorm veel geleerd. Ik ben erg dankbaar voor iedereen die mij in de afgelopen periode heeft bijgestaan en geholpen om dit afstudeerproject en daarmee ook mijn studie tot architect tot een goed einde te brengen, met een aantal personen in het bijzonder:

Allereerst Bart, voor al het enthousiasme, plezier, en vertrouwen dat je mij tijdens de begeleidingen hebt gegeven;
Rob Bruijnzeels voor je aanstekelijke energie, fascinatie en kennis van bibliotheken;
Robert von der Nahmer voor je kritische maar opbouwende feedback bij het formuleren van de opgave;
Jeroen Visschers voor alle hulp bij het weer op de rit krijgen van het proces en de afronding van het afstuderen;
Simone Drost voor je kritische blik en scherpe vragen tijdens de laatste peilingen.

Daarnaast veel dank aan mijn werkgevers, collega's, familie en vrienden voor alle steun die jullie mij hebben gegeven.

Tot slot, Femke, ik weet niet hoe ik dit zonder jou had moeten doen.

Leeswijzer

Het eindboek van mijn afstudeerproject is niet zoals gebruikelijk maar één boek, het is geheel passend bij het onderwerp van de bibliotheek een collectie van boeken. Deze collectie omvat het gehele afstudeerproces en laat naast het eindresultaat ook het vooronderzoek, het ontwerpproces en mijn inspiratiebronnen zien.

Tijdens het vooronderzoek ben ik begonnen met het maken van verschillende boekjes om mijn eigen werk te documenteren en zo een fysiek document als uitgangspunt te hebben voor de volgende fase van het proces. Hierdoor is gedurende het proces deze collectie gegroeid. De collectie is als volgt opgebouwd:

Het presentatieboek is een gedrukte versie van de slotpresentatie vertelt het verhaal van dit project door een 'rondleiding' door het ontwerp waarbij toelichting gegeven wordt op de ontwerpkeuzes.

Het onderzoek laat de zoektocht zien naar de ruimtelijke kwaliteiten van de bibliotheek middels een theoretisch essay en een analyse van verschillende bibliotheken door de eeuwen heen.

Het procesboek geeft een inkijkje in het ontwerpproces door naast tussenpresentaties, en ontwerpstudies ook ruwe schetsen te tonen.

De reader is een bundeling van 10 teksten die voor veel ideeën en inzichten hebben gezorgd en daarmee vorm hebben gegeven aan de rode draad van mijn afstudeerproject.

Inhoudsopgave

3	Voorwoord
5	Leeswijzer
7	Inhoudsopgave
10	Samenvatting
12	Aanleiding en opgave
34	De plek van de bibliotheek in de stad
60	De bibliotheek als publiek interieur
72	De bibliotheek als contemplatieve ruimte
100	Conclusie
102	Reflectie

De bibliotheek als fysieke en mentale ruimte

Samenvatting

De bibliotheek als fysieke en mentale ruimte

Een project over de symbolische en ruimtelijke kwaliteiten van de bibliotheek.

De bibliotheek als ruimte die de kerntaken van de bibliotheek als instituut cultiveert.

De bibliotheek als een ruimte die lijkt op de ervaring van het lezen zelf, een ruimte die een afstand biedt, buiten het alledaagse voor kennismaking met andere verhalen, andere geschiedenissen en andere culturen.

Opgave

Sinds de jaren '60 is er een verval te zien in de ruimtelijke kwaliteiten van de openbare bibliotheek. Door de opkomende modernisering en welvaart veranderde de publieke leesalen in uitleenbibliotheken die meer leken op een magazijn dan een publiek gebouw. De rol van de openbare bibliotheek, het beschikbaar maken van kennis en informatie, werd ingehaald door de uitvinding van het internet en de daarop volgende technologische ontwikkelingen zoals de smartphone. Hierdoor heeft er een delocalisering van kennis en informatie plaatsgevonden, vanaf elk apparaat met internettoegang is het nu mogelijk een scala aan bronnen te raadplegen die men nooit in een enkele fysieke collectie zou kunnen huisvesten. De bibliotheek kon de ontwikkelingen maar moeilijk bijhouden, met dalende uitleencijfers als gevolg. Als reactie op de dalende cijfers en de daarop volgende bezuinigingen werden lokale wijkvestigingen teruggebracht tot servicepunten; vaak niet meer dan een boekenkast in de entreehal een supermarkt.

De laatste jaren is er weer een vernieuwde belangstelling voor de bibliotheek als plek. De bibliotheek als zogenaamde 'third place', een aantrekkelijke plek naast het huis en werk of school om te verblijven. In de praktijk zijn dit type bibliotheken echter niet meer dan gestylde uitleenbibliotheken. De trendy aankleding die het interieur populair en comfortabel moet maken, is na een paar jaar door een nieuwe trend weer aan vervanging toe. Retailtechnieken worden ingezet om de bezoekers te verleiden. De logica van consumptie wordt geïntroduceerd

in de bibliotheek waardoor het soms onduidelijk is of je in een hip café, een woonboulevard of in de bibliotheek bent. De focus ligt op de aankleding van de bibliotheek om deze weer relevant te maken, terwijl de ruimtelijke architectonische kwaliteiten van de bibliotheektypologie verloren zijn gegaan.

Met dit afstudeerproject is de bibliotheek benaderd als plek, vanuit de historische ontwikkeling van de bibliotheektypologie. Door de veranderingen van de bibliotheek in relatie tot de maatschappelijke ontwikkelingen te bestuderen is te zien hoe veerkrachtig de functie van de bibliotheek is. Tegelijkertijd zijn er tijdloze kenmerken te ontdekken die van grote symbolische waarde zijn voor de beleving van de ruimte van de bibliotheek, die door de geschiedenis heen altijd een belangrijke rol hebben gespeeld.

Middels een hedendaags ontwerp voor een wijkbibliotheek in Crooswijk, verteld dit project een geschiedenis van de bibliotheek en biedt een architectonische visie op de bibliotheek in de stad. Het ontwerp biedt een variëteit aan architectonische ruimtes, van groots en publiek tot klein en besloten. Deze ruimtes bieden plek aan een breed scala aan bibliotheektaken afhankelijk van de blijvend veranderende rol van het instituut. Of dit nu het bewaren en beschikbaar stellen van boeken is, het agenderen van maatschappelijke onderwerpen en het stimuleren van het gesprek, of het bieden van een plek voor reflectie.

Aanleiding en opgave

De keuze om de bibliotheek als opgave te nemen heeft voor mij meerdere redenen.

Als architect vind ik het interessant om te kijken naar 'hoe' een gebouw gebruikt wordt en op welke manier een gebouw bepaalde activiteiten cultiveert. In de praktijk naast mijn studie heb ik dit vooral ervaren bij het ontwerp van woningen voor particulieren. De interessantste ontwerpen komen voort uit een gesprek met de gebruiker over de manier van leven, dagelijkse rituelen, zoals het thuiskomen of de routines bij het opstaan. Bij een particuliere woning is het op deze manier mogelijk een heel persoonlijk ontwerp te maken waarbij deze ideeën tot het kleinste detail zijn doorgevoerd. Voor mijn afstudeeropgave heb ik juist gekozen voor een publiek gebouw om op een vergelijkbare manier na te denken over de manier van leven op een grotere schaal. Om op deze manier, door het ontwerp van een bibliotheek, een kleine invloed te hebben op de wijze waarop verschillende mensen samenleven en samenwerken.

Gedurende mijn studie ben ik altijd gefascineerd geweest door het detail. In dit kleine schaalniveau komen praktische bouwkundige zaken, het gebruik en het architectonische idee samen. Dit heb ik vooral geleerd tijdens de vele analyses van historische referenties die ik tijdens de studio's op de academie heb gemaakt. Door het bestuderen van een referentieproject is er altijd te ontdekken hoe de vormgeving van architectuur invloed heeft op het gebruik ervan. De bibliotheek is een typologie met een rijke geschiedenis waar deze relatie tussen vormgeving en gebruik sterk aanwezig is.

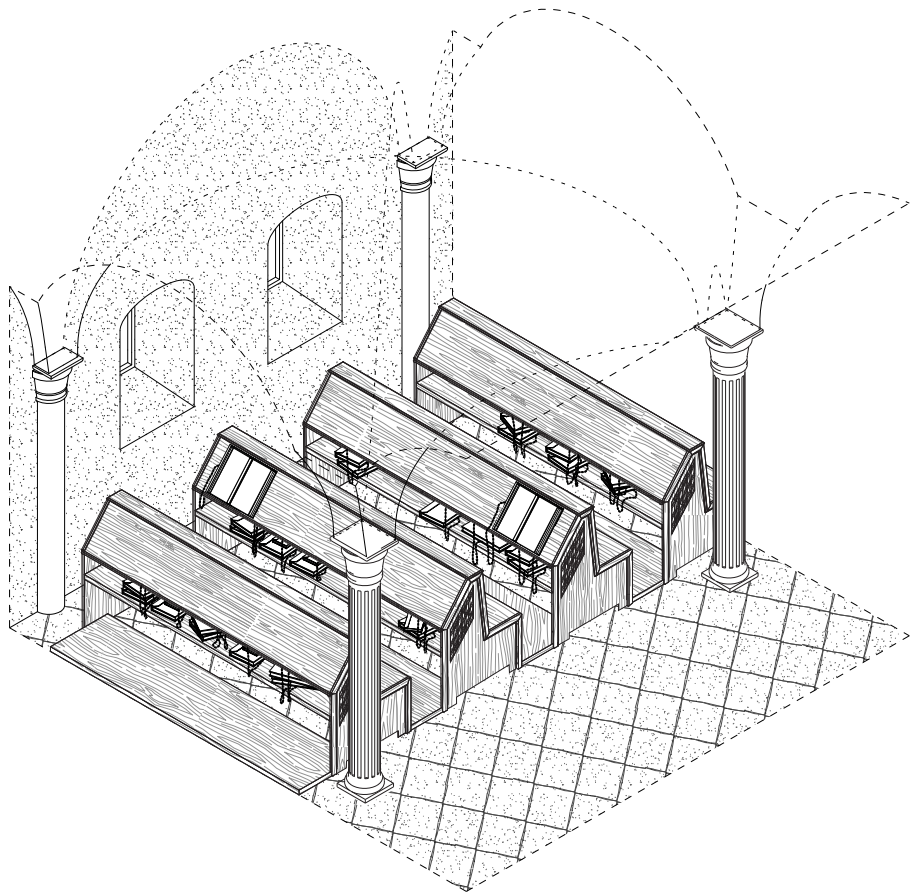
Hoewel de openbare bibliotheek zoals we die nu kennen nog niet heel lang bestaat, heeft de bibliotheek als ruimte een rijke en lange geschiedenis.

Tijdens de middeleeuwen was de bibliotheek geen losstaand gebouw, maar een kamer in een klooster of een universiteit. De bibliotheken werden voornamelijk gebruikt door bevoorrechte en geleerde mensen, zij hadden naast het geld voor de boeken ook de vaardigheden van het lezen en schrijven.

Deze bibliotheken, vaak langwerpige rechthoekige ruimtes, waren ingericht met lessenaars, geplaatst aan weerszijde van een gangpad en tegen de buitenmuren, dicht bij het daglicht.

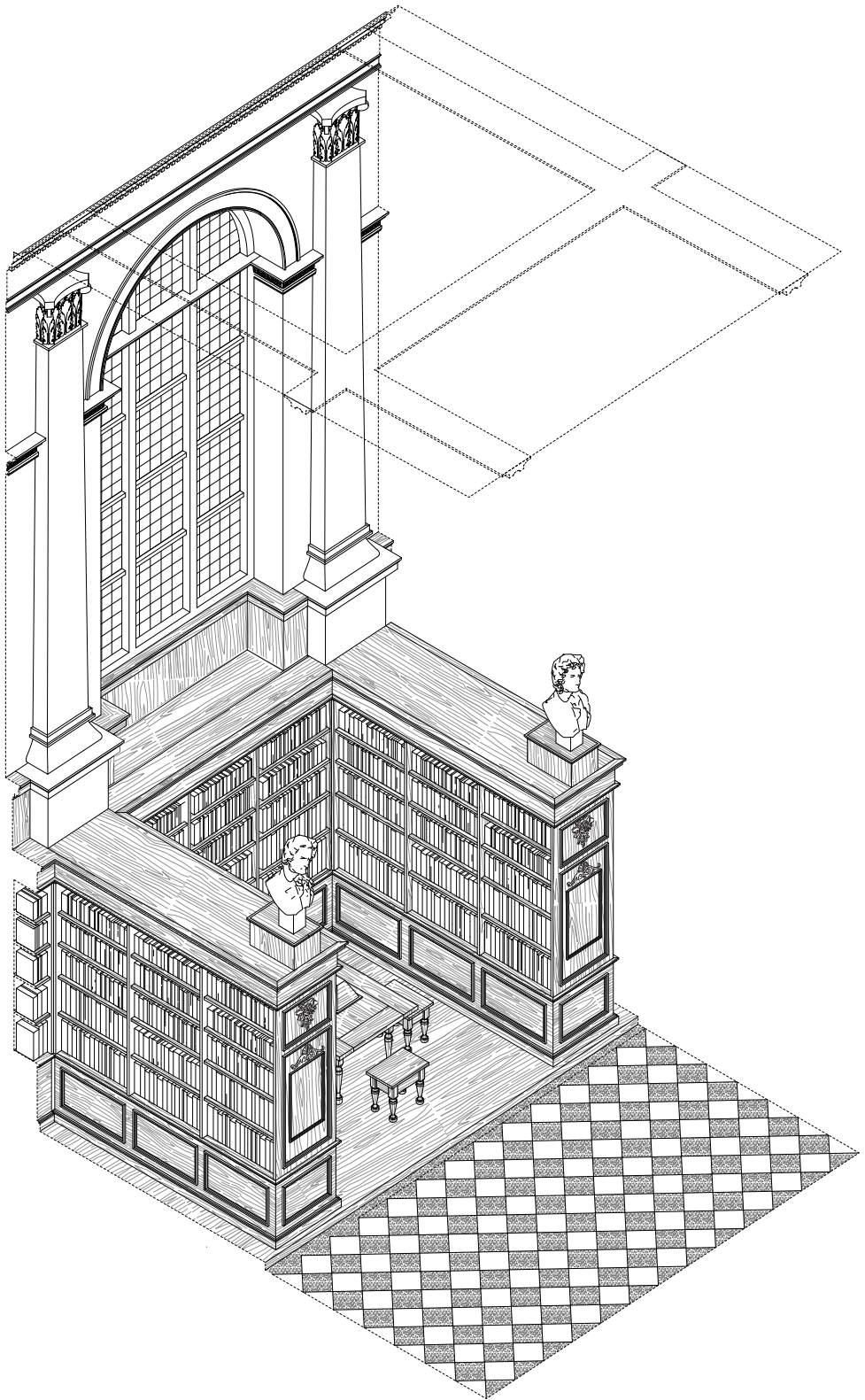
De lessenaars waren een combinatie van een bank, een tafel, en een kast in één. De lessenaar was de plek waar zowel het boek geschreven werd, bewaard en gelezen werd. Op het schuine werkblad werden de boeken geschreven en gelezen, daaronder, op een platte plank werden de boeken bewaard. Boeken waren een duur product, gemaakt van perkament en met de hand geschreven. Het was dan ook niet ongebruikelijk dat de boeken met een ketting aan de lessenaar werd vastgelegd.

*Bibliotheca Malatestiana,
Cesena, Italië, 1452*

Door de uitvinding van het papier en de drukpers nam het aantal boeken toe. Hierdoor werden boeken goedkoper en de boeken werden kleiner en handzamer. Dit had gevolgen voor de ruimtelijke vormgeving van de bibliotheek. De lessenaars transformeerde naar vrijstaande boekenkasten met een geïntegreerd werkblad tot wandsystemen waarbij de kast onderdeel van de wand is. Uiteindelijk werd de plek om te lezen losgekoppeld van de opbergplaats van het boek.

*Trinity College,
Cambridge, Engeland, 1695
Christopher Wren*

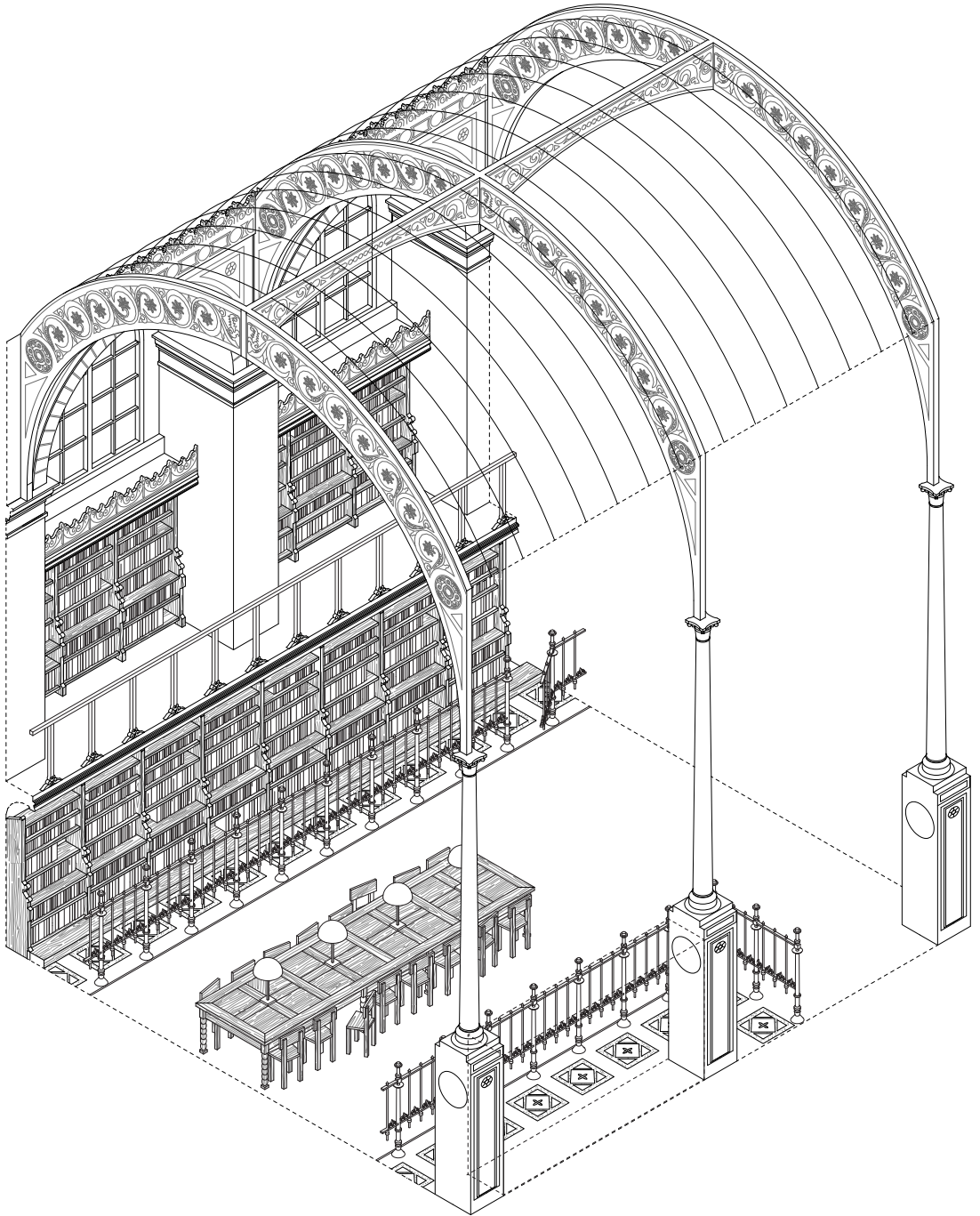
Nadat de drukpers voor grote veranderingen in de vormgeving van de bibliotheek had gezorgd, vond er tussen 1789 en 1799 nog een gebeurtenis plaats die een grote rol heeft gespeeld in de ontwikkeling van de bibliotheek; de Franse Revolutie.

De Franse Revolutie betekende in Frankrijk de afschaffing van de monarchie waardoor de macht bij de burger kwam te liggen. Dit had effect in heel europa, niet overal werd de monarchie afgeschaft maar zorgde wel voor de opkomst van de democratie. De macht die de burger hierdoor kreeg creëerde een grote behoefte onder de bevolking om zichzelf te ontwikkelen en kennis te verzamelen over maatschappelijke thema's om zo hun mening te kunnen vormen. De bibliotheken kregen vorm als openbare leeszalen, een plek waar men naar toe ging om te lezen en waar men met elkaar over maatschappelijke thema's in gesprek ging.

De openbare leeszalen en bibliotheken die gebouwd werden aan het eind van de 19e eeuw en het begin van de twintigste eeuw verschilde sterk van de bibliotheken van de kloosters en universiteiten. Waar in een universiteitsbibliotheek nog boeken werden geschreven was het productieproces volledig verdwenen uit de openbare leeszalen. De besloten afgezonderde lessenaars tussen de kasten in maakte plaats voor grote tafels waar men gezamenlijk aan kon lezen en makkelijk met elkaar in gesprek kon gaan. De boekenkasten werden tegen de wand aangeplaatst om ruimte te creëren voor de grote leestafels. Een boek werd zelden uitgeleend, de bibliotheek werd streng bewaakt om diefstal te voorkomen. Het was niet meer mogelijk om elk boek aan een ketting te leggen, omdat deze niet ter plekke gelezen kon worden. In plaats daarvan was het als bezoeker niet mogelijk zelf een boek te pakken. Dit is goed zichtbaar in de Bibliotheque Sainte-Genevieve, waar een hekwerk de openbare ruimte met de grote leestafels scheidt van de boekenkasten. Om een boek te kunnen lezen werd de titel aan een bediende doorgegeven die het boek ging halen.

*Bibliotheque Sainte-Genevieve,
Parijs, 1850, Frankrijk
Henri Labrouste*

Met de losse sfeer van de jaren '60, de welvaart verdween de behoefte om zichzelf te ontwikkelen. Het recreatieve lezen nam toe met de opkomst van de roman als genre. De uitvinding van technologie als de TV zorgde voor ontspanning en een nieuwe bron van informatie waarbij men de huiskamer niet hoefde te verlaten.

De bibliotheek was niet langer een plek om naar toe te gaan om met elkaar in gesprek te gaan, maar werd voornamelijk een opslagplek voor boeken die men kon uitlenen; De opkomst van de uitleenbibliotheek.

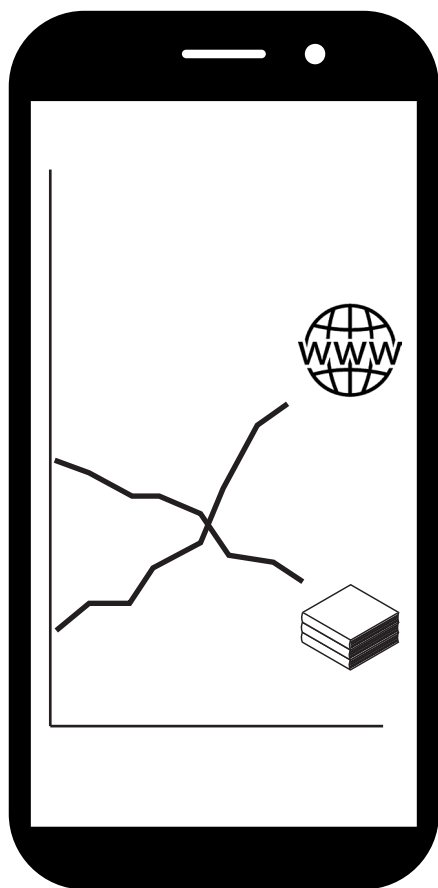
Dit is het beeld van de bibliotheek dat ik uit mijn jeugd ken, en een beeld waar veel mensen vaak aan denken als ze het woord 'bibliotheek' horen. Een ietwat stoffige plek waar je stil moet zijn en vol staat met boekenkasten, met bij de entree een balie met een computer waar je boeken kan laten scannen. Veel, al dan niet alle, symbolische en ruimtelijke kwaliteiten die bijdragen aan de ervaring van het lezen en het loslaten van het alledaagse leven die zo kenmerkend is voor de bibliotheektypologie is verloren gegaan.

*Het typische beeld van de
uitleenbibliotheek*

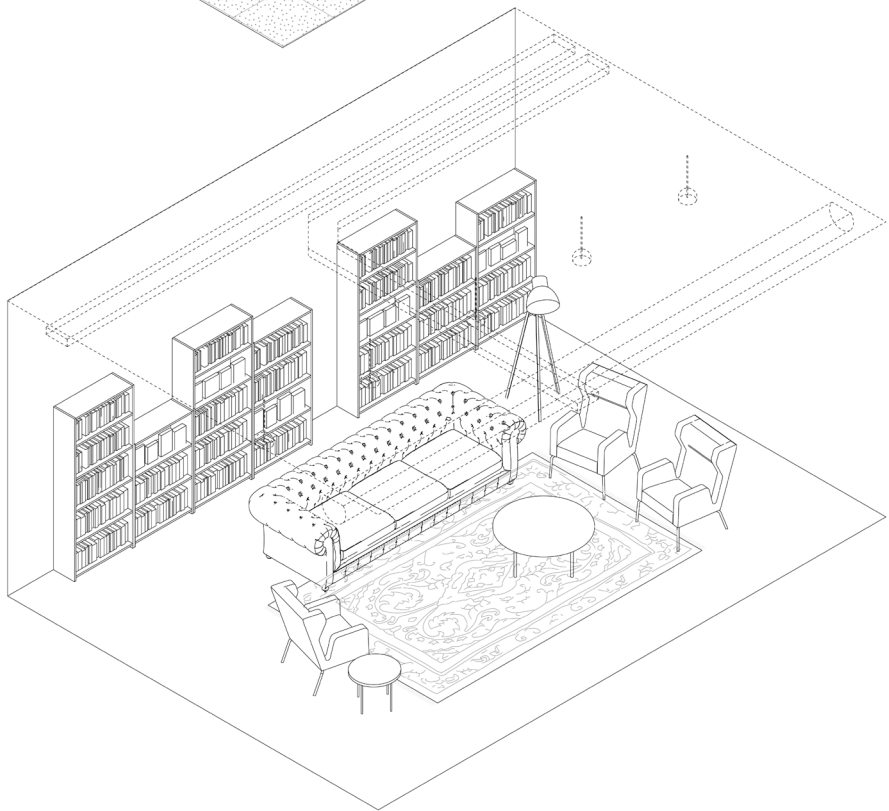
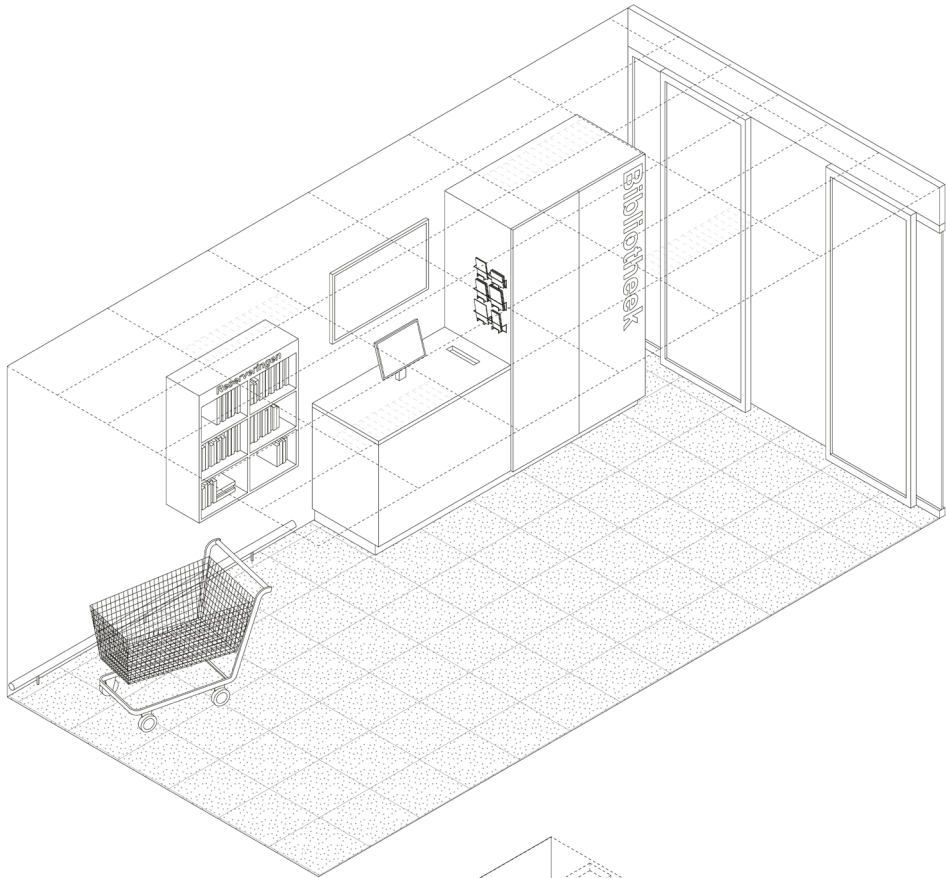
De hoofdtaak van de bibliotheek als instituut, het beschikbaar en toegankelijk maken van kennis en informatie, werd in de afgelopen decennia ingehaald door de uitvinding van het internet en de alsmaar toenemende digitalisering, deze ontwikkelingen hebben de uitleencijfers doen laten dalen.

De informatie verschuift van het gedrukte boek naar digitale dragers, hierdoor vindt er een delocalisering van informatie plaats. Vanaf elk medium met internettoegang is het mogelijk een scala aan bronnen te raadplegen die men nooit in een enkele fysieke collectie zou kunnen huisvesten. Door de opkomst van technologie verandert de rol van het boek en daarmee ook die van de bibliotheek, deze is niet langer noodzakelijk. Het internet biedt sneller toegang tot meer soorten bronnen.

Als reactie op de dalende cijfers en de daarop volgende bezuinigingen werden lokale wijkvestigingen teruggebracht tot servicepunten; vaak niet meer dan een boekenkast in de entreehal een supermarkt.

De laatste jaren is er weer een vernieuwde belangstelling voor de bibliotheek als plek. De bibliotheek als zogenaamde 'third place', een aantrekkelijke plek naast het huis en werk of school om te verblijven. In de praktijk zijn dit type bibliotheken echter niet meer dan gestylde uitleenbibliotheken. De trendy aankleding die het interieur populair en comfortabel moet maken, is na een paar jaar door een nieuwe trend weer aan vervanging toe. Retailtechnieken worden ingezet om de bezoekers te verleiden. De logica van consumptie wordt geïntroduceerd in de bibliotheek waardoor het soms onduidelijk is of je in een hip café, een woonboulevard of in de bibliotheek bent. De focus ligt op de aankleding van de bibliotheek om deze weer relevant te maken, terwijl de ruimtelijke architectonische kwaliteiten van de bibliotheektypologie verloren zijn gegaan.

In het typologisch onderzoek is goed te zien is hoe de ruimte en het meubilair van de bibliotheek zijn meeveranderd met de maatschappelijke ontwikkeling en de rol die bibliotheek als instituut vervuld.

Tegelijkertijd zijn er een aantal karakteriserende, tijdloze, ruimtelijke en symbolische kwaliteiten te herkennen in de bibliotheektypologie, die constant blijven ongeacht de maatschappelijke tendensen en de rol van het instituut. **Of dit nu het bewaren en beschikbaar stellen van boeken is, het agenderen van maatschappelijke onderwerpen en het stimuleren van het gesprek, of het bieden van een plek voor reflectie.**

*Een selectie beelden van
bibliotheeken uit het vooronderzoek
naar de typologie*

Voor een goed voorbeeld van een bibliotheek die alle taken van het instituut ruimtelijk vervult moeten we verder terug in de tijd dan de middeleeuwen, om precies te zijn naar het jaar 131 na Chr., naar de bibliotheek van Hadrianus in Athene.

Aan de plattegrond is af te lezen dat in deze bibliotheek het boek niet per se centraal staat, de enige ruimte waar boeken bewaard werden ligt in het midden aan de bovenkant van de plattegrond. De ruimtes aan weerszijde van deze ruimte diende als schrijfkamers waar boeken geschreven werden, en auditoria waar lezingen gehouden werden.

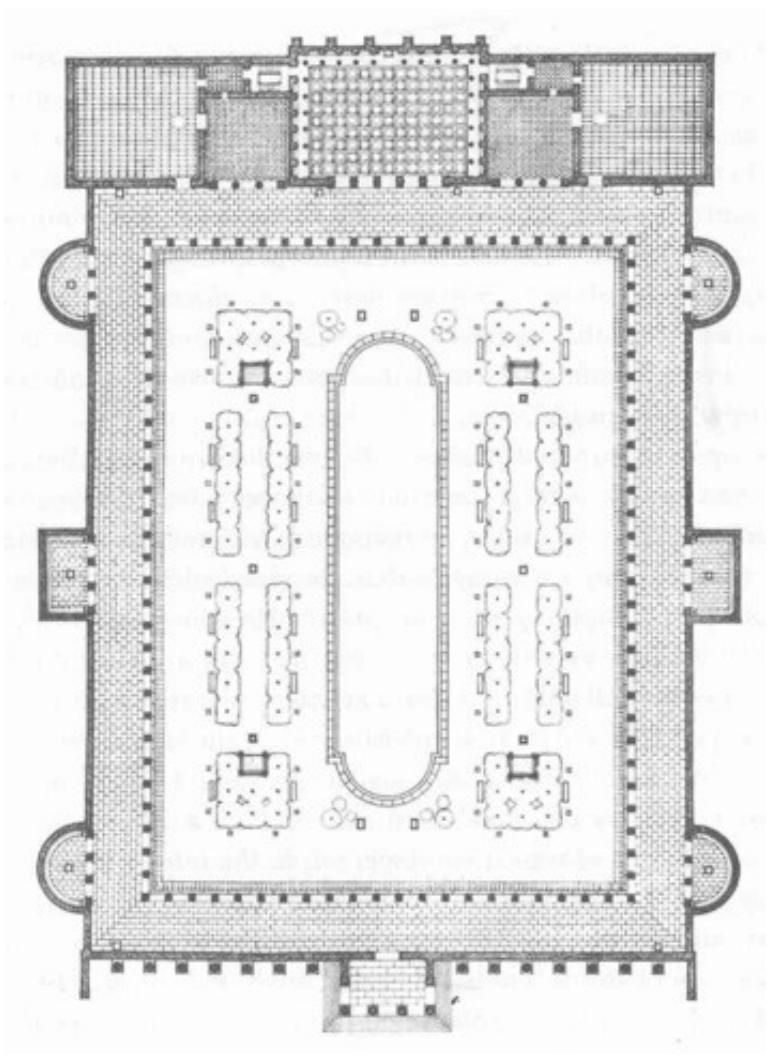
De grote tuin met de galerij zorgde voor een plek om rond te lopen te filosoferen en te reflecteren in een natuurlijke omgeving. De kleine ruimtes die aan de het gebouw geplakt lijken te zijn bieden plek om met een aantal personen met elkaar in gesprek te gaan.

Deze bibliotheek is voor mij ideaalmodel van hoe een bibliotheek er uit moet zien en voor welke functies deze een plek moet bieden.

Ik heb mijzelf de opgave gesteld om een bibliotheek als fysieke plek voor mentale ruimte te ontwerpen. Een hedendaagse architectonische ruimte die de verschillende rollen van de bibliotheek als instituut kan faciliteren.

Dit heb ik gedaan door na te denken wat de plek is van de bibliotheek in de stad, hoe je de bibliotheek betreedt, de verschillende ruimtes gebruikt en hoe de overgangen tussen deze ruimte wordt vormgegeven.

*De plattegrond van de
bibliotheek van Hadrianus in
Athene, ca. 131 n.Chr.*

De plek van de bibliotheek in de stad

Voor dit project heb ik een wijkbibliotheek in Rotterdam ontworpen. De bibliotheek ligt op het shuttersveld in de wijk Crooswijk, een dat park met de grote bomen, de grasvelden en de sportvelden een groene oase in de steenachtige wijk.

In de huidige trend in de ontwikkeling van bibliotheken ligt de focus vooral op de centrale vestigingen, de iconen in de stad waar tientallen miljoenen voor uitgetrokken wordt. Tegelijkertijd zien we dat er voor wijkvestigingen weinig aandacht is of er zelfs op bezuinigd wordt. De opkomst servicepunten ter vervanging van wijkvestigingen in Rotterdam zijn daar een goed voorbeeld van.

Deze focus op de grote centrale bibliotheken gaat voorbij aan een van de hoofdtaken van de bibliotheek als instituut. Voor het faciliteren van gesprekken en kennisuitwisseling is het juist belangrijk dat dit op een kleinschalig, lokaal niveau gebeurt. Met dit project wil ik de focus weer leggen op de kleinere wijkvestiging in de stad.

*De benadering van de bibliotheek
vanuit de wijk*

De huidige wijkvestigingen van de bibliotheek in Rotterdam bevinden zich allemaal in eenzelfde soort ruimte, op plekken waar veel mensen vaak dagelijks komen zoals een winkelsstraat of een winkelcentrum.

Naar mijn idee is dit niet de beste plek voor de bibliotheek. Het belangrijkste criterium voor de locatie van de bibliotheek is voor mij de aanwezigheid van veel groen en natuur. Bij voorkeur in of tegen een park. De natuur speelt een belangrijke rol in de geschiedenis van de bibliotheek.

De spreiding van de huidige bibliotheken in Rotterdam en de groene ruimtes in de stad.

- *vestiging*
- *servicepunt*
- *parken*

Het precieze ontstaan van de bibliotheek is moeilijk vast te stellen. Al sinds de uitvinding van het schrift ca. 5500 jaar geleden werden kleitabletten gearchiveerd, en zelfs rotstekeningen zijn een vorm van het vastleggen van verhalen. Als er één bibliotheek te beschouwen is als de grondlegger of het prototype voor de bibliotheek, dan is dat het Lyceum, de filosofische school van Aristoteles. Het Lyceum lag net als andere filosofische scholen buiten de stadsmuren, gebouwd bij een heilig stuk bos (afgebeeld op de kaart door de rode blokken buiten de stadsmuren van Athene). Deze plekken werden bewust gekozen om een plek te creëren die letterlijk afstand nam van het alledaagse leven in de stad, om zo ook afstand te nemen van de alledaagse manier van denken en tot nieuwe inzichten te komen.

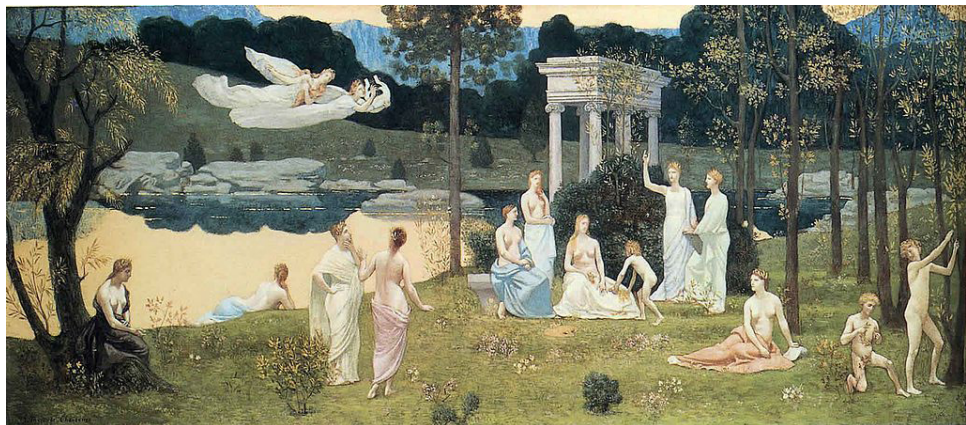
De situering bij een heilig bos had voornamelijk een symbolische rol. De wildernis stond symbool voor het onbekende en de vruchtbaarheid van de natuur bracht een waarde met zich mee die past bij de plek van filosofische school. Het Lyceum is gebouwd bij een heilig stuk bos ter ere van Apollo Lyceius en de Muzes. Apollo Lyceius werd vereerd als zonnegod en geassocieerd met wijsheid en de Muzes werden vereerd als de 9 godinnen van de inspiratie. Ter ere van de Muzes werd een tempel gebouwd; het Museion. Hier werden teksten en objecten bewaard die bestudeerd werden door Aristoteles en zijn leerlingen. Dit was de voorloper van zowel het museum als de bibliotheek zoals wij die nu kennen.

Een van de leerlingen van Aristoteles, genaamd Theoprastus, erfde de bibliotheek van Aristoteles. Hij is ook degene die de Egyptische koningen inspireerde en instructies gaf voor het oprichten van een bibliotheek. Deze bibliotheek staat bekend als de bibliotheek van Alexandrië, de meest bekende en mythologische bibliotheek uit de geschiedenis. Hoe deze eruit zag is niet bekend omdat er nooit resten van zijn gevonden. Door het vele voorkomen van de bibliotheek in de literatuur uit die tijd weten we wel dat deze bestaan heeft. Net als de bibliotheek van Aristoteles bestond deze uit een brede verzameling van teksten en voorwerpen en werd gezien als een museion, een plek van inspiratie.

Kaart uit 1784 waarop het oude Athene van rond -300 afgebeeld wordt.

Buiten de stadsmuren liggen de filosofische scholen, getekend als omsloten tuinen of ossen

Schilderij van een heilig bos met een tempel ter ere van de muses

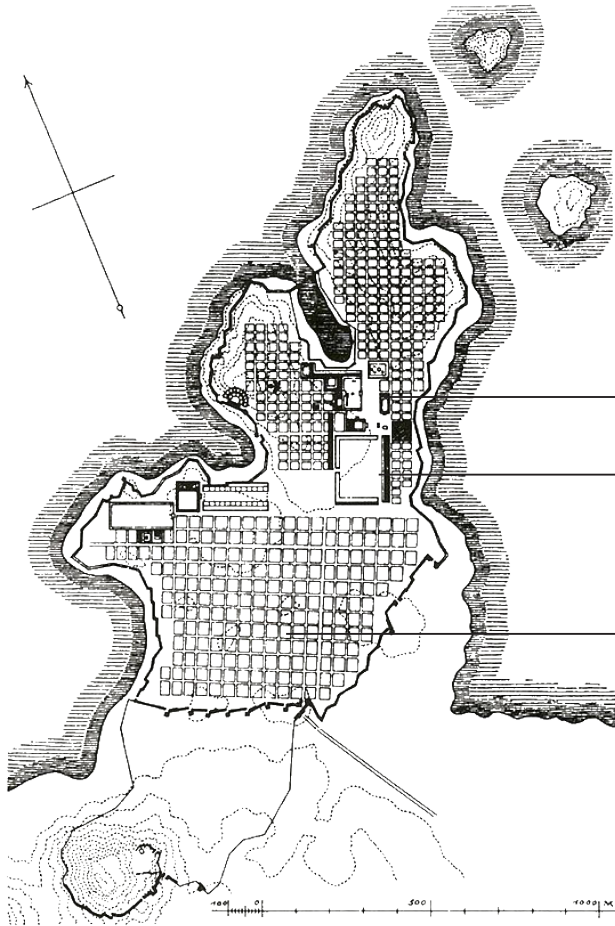
De relatie tussen een fysieke plek en de mindset van de activiteiten die daar plaatsvinden, zoals bij de locatie van de filosofische scholen was kenmerkend voor de oude Griekse stad. Hiernaast is een stadsontwerp te zien van een van de eerste stedenbouwers, Hippodamus van Milete, tevens de bedenker van het stadsgrid waar moderne wereldsteden zoals New York op gebouwd zijn. In zijn stadsontwerp zijn drie soorten ruimten te onderscheiden; de oikos, de agora en de hieran (de heilige ruimte).

De eerste ruimte is de 'oikos' en heeft betrekking tot het private. Oikos betekent letterlijk huis of huishouden. Hier ligt ook de oorsprong van het woord 'economie', in het Grieks 'oikonomia' wat letterlijk huishoudkunde betekent. Dit is een wetenschap die zich bezighoudt met de menselijke behoeftebevrediging, de noodzaak van het fysieke overleven. Het woord economie roept tegenwoordig meer connotaties op met commercie en de consumptiemaatschappij.

De tweede ruimte is de 'agora', dit was het plein of de marktplaats, een openbare ruimte voor het sociale en politieke leven, twee begrippen waar geen onderscheid tussen gemaakt werd. Het woord politiek is afgeleid van het Griekse 'politeia' wat burgerlijke samenleving maar ook stad- of staatsbestuur betekent en vandaag de dag nog steeds dezelfde betekenis heeft. De politiek volgt de logica van samenleven en overleg om belangen van verschillende groepen tot hun recht te laten komen.

De 'hieran' is de derde ruimte: de heilige of sacrale grond. In de oude Griekse polis was dit voornamelijk de acropolis (letterlijk hoge stad of samenleving) waar de grootste tempels ter ere van de goden stonden. De Griekse benaming voor tempel is 'naós' wat letterlijk huis betekent en waardoor een tempel dus een huis voor de desbetreffende god of godin is. Het woord 'tempel' wat wij gebruiken komt van het Latijnse 'templum' en is afgeleid van 'temeo' wat snijden betekent. Een tempel is dus letterlijk een uitsnede, een ruimte buiten de alledaagse economische (private) en politieke (publieke) ruimte.

Stadsplan van Hippodamus voor de stad Milete

3. de heilige ruimte (Acropolis / tempels)

2. Agora (politieke en sociale ruimte / marktplaats)

1. de oikos (woningen / huishouden)

Aristoteles legde in zijn filosofie al een relatie tussen deze drie verschillende ruimtes en vormen van leven. Door de jaren heen zijn er meerdere filosofen en psychologen geweest die een vergelijkbare manier van denken hebben aangenomen.

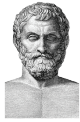
Hannah Arendt maakt een duidelijk onderscheid tussen het 'actieve' en 'beschouwelijke' leven. Het actieve leven bestaat uit: Arbeid; de cyclus van de natuur en het overleven van de mens. Werk; het produceren van goederen. Door het maken van huizen, wegen, of gebruiksgoederen creëert de mens een wereld geschapen door de mensenhand en plaatst zichzelf buiten de natuur. En tot slot Handelen: het publieke spreken, in gesprek gaan met anderen, je mening laten horen over publieke of politieke kwesties. Waar Aristoteles het beschouwelijke leven als de hoogste vorm van leven ziet, legt Arendt de nadruk op het handelen, het met elkaar in gesprek gaan en het publieke spreken.

Vanuit het psychologische perspectief geeft Abraham Maslow met zijn piramide van behoefte inzicht in drie soorten motivatie van de mens; overlevingsmotieven, sociale motieven en groeimotieven

Tot slot biedt Michel Foucault een ruimtelijk perspectief met het begrip heterotopien, letterlijk vertaald 'andere plekken'. Plekken die afwijken van het alledaagse doordat ze een openen en sluiten kennen, het betreden ervan bevat een ritueel, er gelden bepaalde gedragsregels waardoor het een voorwaardelijke ruimte is.

De bibliotheek is zo'n 'andere plek' en sluit aan bij de derde categorie van deze denkers; de heilige ruimte van Hippodamus, het beschouwelijke leven van Aristoteles, het handelen van Arendt en de groeimotieven van studie, creativiteit en zelfontplooiing zoals Maslow die omschrijft.

Overzicht van de driedeling van ruimte in het werk van filosofen en psycholoog door de jaren heen.

Hippodamus
* -498 † -408

Aristoteles
* -384 † -322

Hannah Arendt
* -1906 † -1975

Abraham Maslow
* -1908 † -1970

Michel Foucault
* -1926 † -1984

hieran

heilige ruimte:
Acropolis / tempels

bios theoretikos

beschouwelijk leven:
gewijd aan studie

vita contemplativa

beschouwelijk leven

groeimotieven

Zelfontplooiing:
studie, creativiteit, problemen oplossen,
ethiek, zelfbewustzijn

Heterotopie

'other places'

3

koinon

gemeenschappelijke ruimte:
Agora / marktplaats

bios praktikos

politieke leven:
sociaal aanzien

vita activa

handelen (action):
publieke spreken, in gesprek gaan met anderen
werken (work):
produceren van goederen, het zijn in de
wereld, bĳstandigheid en duurzaamheid
voor de mens (homo Faber)
arbeid (labour):
het cyclische biologische bestaan, het
overleven van de soort (animal laborans)

sociale motieven

waardering:
status, prestige, achting, succes, zelfwaardering
respect van en voor anderen
sociale acceptatie:
liefde, vriendschap, erbij horen, genegenheid,
familie

Alledaags

'normal places'

2

oikos

private ruimte:
economie / huishouden

zōē

natuurlijk leven
metabolisme of stofwisseling

overlevingsmotieven

zekerheid:
veiligheid, orde, stabiliteit, gezondheid,
bescherming
primaire fysieke behoefte:
ademen, eten, drinken, slapen, seks, ontspan-
ning, beweging

1

Tijdens de zoektocht naar een geschikte plek voor een wijkbibliotheek ben ik door Rotterdam gaan fietsen en kwam tot de volgende observatie:

In de Rotterdamse wijken buiten het centrum is een vergelijkbare driedeling van verschillende ruimtes in de stad sterk aanwezig.

Er zijn straten waar enkel in gewoond wordt, en winkelstraten waar commercie de hoofdrol speelt. De sfeer in deze straten verschillen sterk. In de winkelstraten wordt veel geadverteerd met gevelreclame en uithangborden om je te verleiden om iets te kopen. In de woonstraten hangt een rustigere sfeer, de mensen zijn vooral met hun eigen dagelijkse leven bezig.

Daarnaast zijn er de pleinen en de groene parken in de wijken. Hier gaat iedereen naar toe om te wandelen, je gedachten even tot rust te laten komen, te chillen op een bankje of om alleen of in groepsverband te sporten. Mensen komen naar het park met een mindset voor ontspanning of zelfontplooiing, in tegenstelling tot de winkelstraten, waar men naar toe gaat vanuit een noodzaak om boodschappen te doen en je niet te laten verleiden onnodige aankopen te doen.

Door de bibliotheek in de groene omgeving van het park te bouwen wordt al een basis gelegd voor de juiste mindset en ruimtelijke beleving van de bibliotheek.

*tekening van de observatie
van soorten ruimten in de
Rotterdamse wijken*

De bibliotheek wordt benadert vanuit de stenige straten van Crooswijk. De bibliotheek steekt met haar zachte roodbruine kleur af tegen de groene oase van het Schuttersveld. Grote openingen in de gevel geven een inkijk in het interieur en de voortuin van de bibliotheek. De gevel wordt aan de bovenkant beeindigd met speelse bogen waardoor het gevoel dat de gevel het interieur omarmt en een andere ruimte definieert versterkt wordt.

*De bibliotheek en het park gezien
vanuit de wijk*

De bibliotheek ligt in het park op de plek waar momenteel nog een vervallen zwembad staat met een gesloten gevel richting het park. Met dit project maakt het oude zwembad plaats voor de bibliotheek, die meer interactie zoekt met het park.

Door de bibliotheek aan de zuidzijde van het perceel te positioneren ontstaat er een ruimte die de sportvelden aan de noordzijde met de sporthal aan de westzijde met elkaar verbindt.

Aan de zuidzijde grenst de bibliotheek aan de Crooswijkse straat, een levendige verbindingroute tussen de verschillende wijken. Aan de oostzijde ligt het park, open grasvelden afgewisseld met groepen hoge en lage bomen.

De bibliotheek heeft een eenvoudige rechthoekige vorm, met een verdraaiing in de oostgevel waar de twee entreepoorten zich bevinden.

*Situatietekening van het
Schutterveld*

Vanuit het park is de verdraaiing van de gevel en de entreepoorten naar de voortuin goed zichtbaar. Door de verdraaiing zijn de entrees vanuit drie richtingen zichtbaar en krijgt het gebouw een alzijdige orientatie.

De bibliotheek staat op een groot plateau van ongeveer 50 centimeter hoog en groter dan het gebouw zelf, waardoor er rondom het gebouw een verhoogde openbare ruimte ontstaat die op verschillende manieren gebruikt kan worden. De rand van het plateau en de, op plekken uitstekende plint van de gevel bieden een plekken om te zitten. Het plateau en de verhoogde perken met dezelfde vormgeving als het plateau zijn landschappelijke elementen in het park die ook als meubilair functioneren. Hierdoor wordt de bibliotheek onderdeel van het park zelf.

De bibliotheek gezien vanuit het park.

De entree van de bibliotheek wordt gevormt door twee poorten die toegang geven tot de voortuin van de bibliotheek. Een besloten maar open tuin met een centrale bloemenweide, waar het pad naar de entree omheen loopt. Aan de zijkant van de voortuin in de structuur van de gevel biedt een verhoogde plint zitplekken om van de tuin te genieten.

De poort zelf is voorzien van een luifel die samen met de geopende deuren een uitnodigend gebaar maken naar de bezoeker.

*De entreepoort van de bibliotheek
met de voortuin*

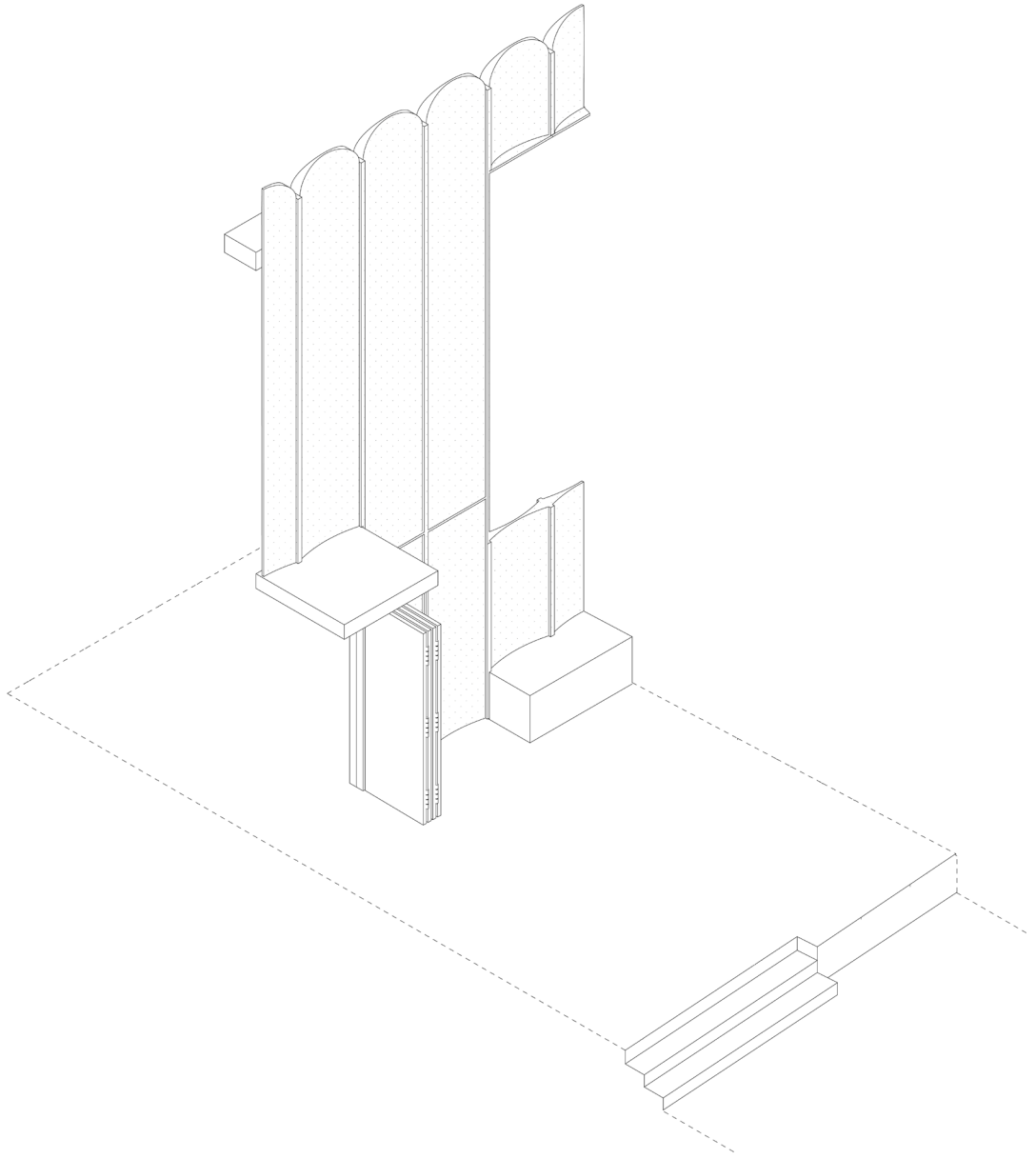
De axonometrie laat de verschillende architectonische middelen zien die het betreden van de bibliotheek vormgeven.

Allereerst door een aantal treden op te lopen en zo het plateau te betreden. Door het hoogteverschil van het plateau verandert de positie van je lichaam in de ruimte waardoor er voelbaar een overgang van ruimte plaatsvindt.

Vervolgens loop je door de poort, die met zijn opengeslagen stalen deuren suggereert dat de bibliotheek ook zal sluiten en een indruk geeft dat hetgeen achter de poort van grote waarde is.

De gevel als schil markeert de besloten voortuin die door de grote gevelopeningen tegelijkertijd luchtig aanvoelt.

Axonometrische tekening van een gevelfragment met de entreepoort

De ruimtelijke sequentie van het betreden van een ruimte is een typische karaktereigenschap van de bibliotheek. Hiernaast staan twee typische voorbeelden van de Merton College Library en de Bibliotheque Sainte-Genevieve.

De bibliotheek van Merton College ligt op de zolder van een van de universiteitsgebouwen. Als je met de trap naar boven loopt kom je in een voorruimte van de bibliotheek. De entree van de bibliotheek wordt gemarkeerd met een rijk gedecoreerde poort waardoor je duidelijk voelbaar een andere ruimte instapt, terwijl het feitelijk een grote ruimte is.

De bibliotheque Sainte-Genevieve is een vrijstaand gebouw waarbij de bibliotheek ook op de bovenste verdieping ligt. Bij binnenkomst kom je binnen in een langwerpige ruimte met een grid van kolommen. Op deze kolommen liggen gietijzeren liggers die qua detaillering doen denken aan de omheining van een park. Aan weerszijde van de ruimte staat een rij bustes van vooraanstaande schrijvers en denkers waarvan het werk in de bibliotheek aanwezig is. Achter de rij bustes is een lambrisering aangebracht met daarboven een muurschildering van boomtoppen met een lichtblauwe lucht die doorloopt in het plafond. Middels deze muurschildering en detaillering heeft Henri Labrouste de ervaring van een voortuin als entree van de bibliotheek nagebootst.

*Merton College Library, Oxford
England, 1589*

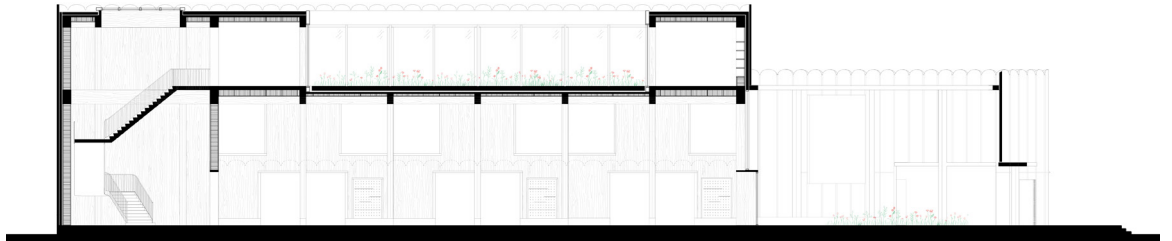
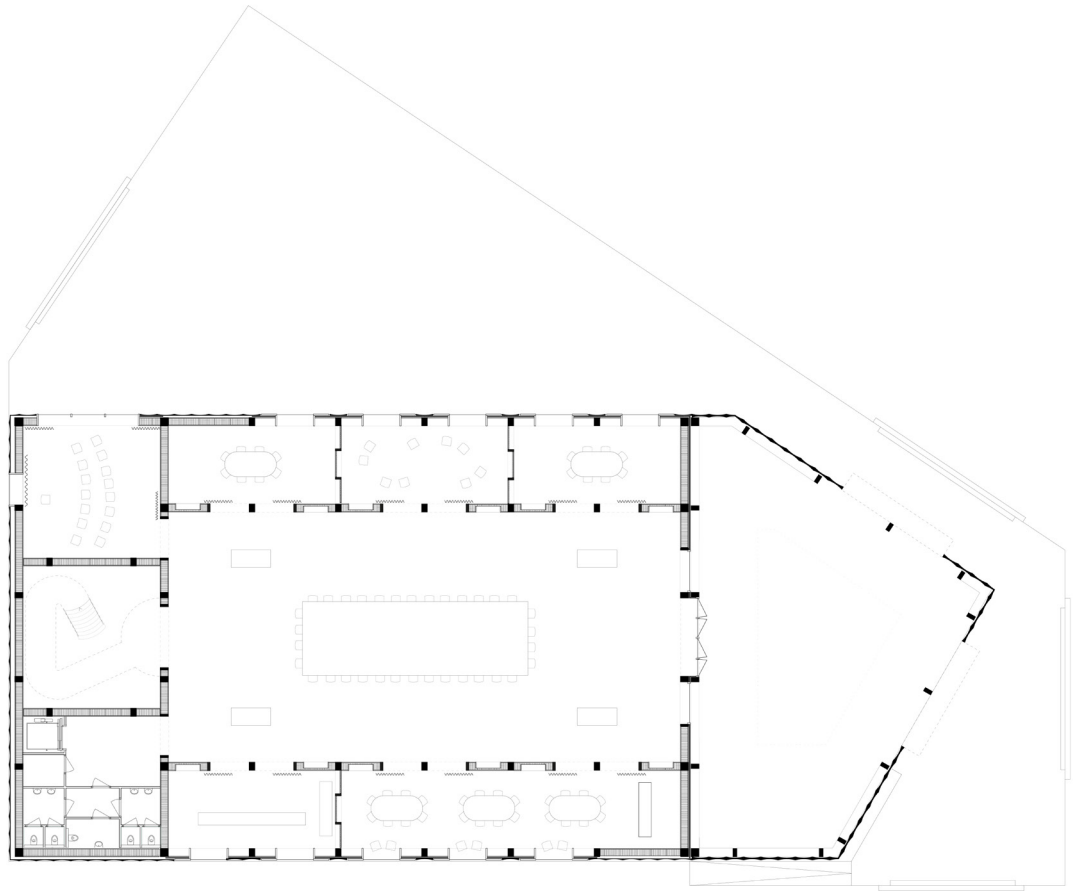
*Bibliotheque Sainte-Genevieve,
Parijs Frankrijk, 1850*

Op de plattegrond is de vedraaiing van de voortuin met de entreepoorten te zien die de geometrie van het plateau volgt. Vanuit de voortuin wordt de het interieur van de bibliotheek betreden door de centraal gelegen deuren.

Op de doorsnede is de sequentie van de het betreden van de bibliotheek te zien; achtereenvolgens het plateau, de poort en de schil, en de voortuin die te lezen is als een verlengde van de grote ruimte van het interieur.

*Plattegrond van de begane grond
en de Langsdoorsnede*

De bibliotheek als publiek interieur

Bij binnenkomst van de bibliotheek kom je in een grote centrale ruimte. De wanden aan weerszijde van de ruimte hebben grote openingen die toegang geven aan kleinere ruimtes aan de zijkant en een doorkijk naar buiten geven. De grote openingen boven in de wand laten natuurlijk daglicht toe in de centraal gelegen ruimte.

Op de wanden is een lambrisering geschilderd in een patroon dat te vergelijken is met de buitengevel. De ruimte is te lezen als een omkering van het exterieur, als een buitenruimte in het interieur.

In deze ruimte wordt de collectie gepresenteerd in vrijstaande boekenkasten en geïntegreerde kasten in de wand. De collectie wordt in deze ruimte ingezet om thema's te agenderen, vragen te stellen en prikkelen. Boeken van verschillende onderwerpen worden op nieuwe manieren aan elkaar gelinkt om interessante verbanden te leggen.

In het midden van de ruimte staat een grote tafel. Hier kan iedereen aanschuiven om een boek te lezen en een gesprek of discussie aangaan met een ander. Mensen gaan niet zomaar met elkaar over een bepaald onderwerp in gesprek, de tafel en het boek zijn voorwerpen die dit gesprek stimuleren. Deze ruimte is het publieke interieur van de bibliotheek en zal dus alles behalve stil zijn.

Beeld van de grote centrale ruimte als publiek interieur van de bibliotheek

De grote centrale ruimte is geïnspireerd op het interieur van de eerste openbare leeszaal waar het gesprek centraal staat.

Op de eerste afbeelding is het interieur van Labrouste's Bibliotheque Sainte-Genevieve te zien. Aan de grote tafel is te zien hoe sommige mensen een boek lezen terwijl anderen juist druk met elkaar in gesprek zijn.

De tekening van het interieur van een Londense leeszaal geeft een rumoerige indruk, vergelijkbaar met een pub of café. Maar in tegenstelling tot een pub of café staat hier het lezen centraal.

Tot slot het interieur van de eerste openbare leeszaal in Rotterdam, het Rotterdamsch Lees kabinet. Net als in de bibliotheek van Labrouste zijn de boekenkasten hier tegen de wand geplaatst om in het midden van de ruimte plaats te maken voor displays om boeken te presenteren en grote tafels waar men gezamenlijk aan kan lezen.

*1. Interieur van de bibliotheque
Sainte-Genevieve*

2. Een leeszaal in London

*3. Het interieur van het
Rotterdamsch Lees kabinet, de eerste
vorm van de bibliotheek in Rotterdam*

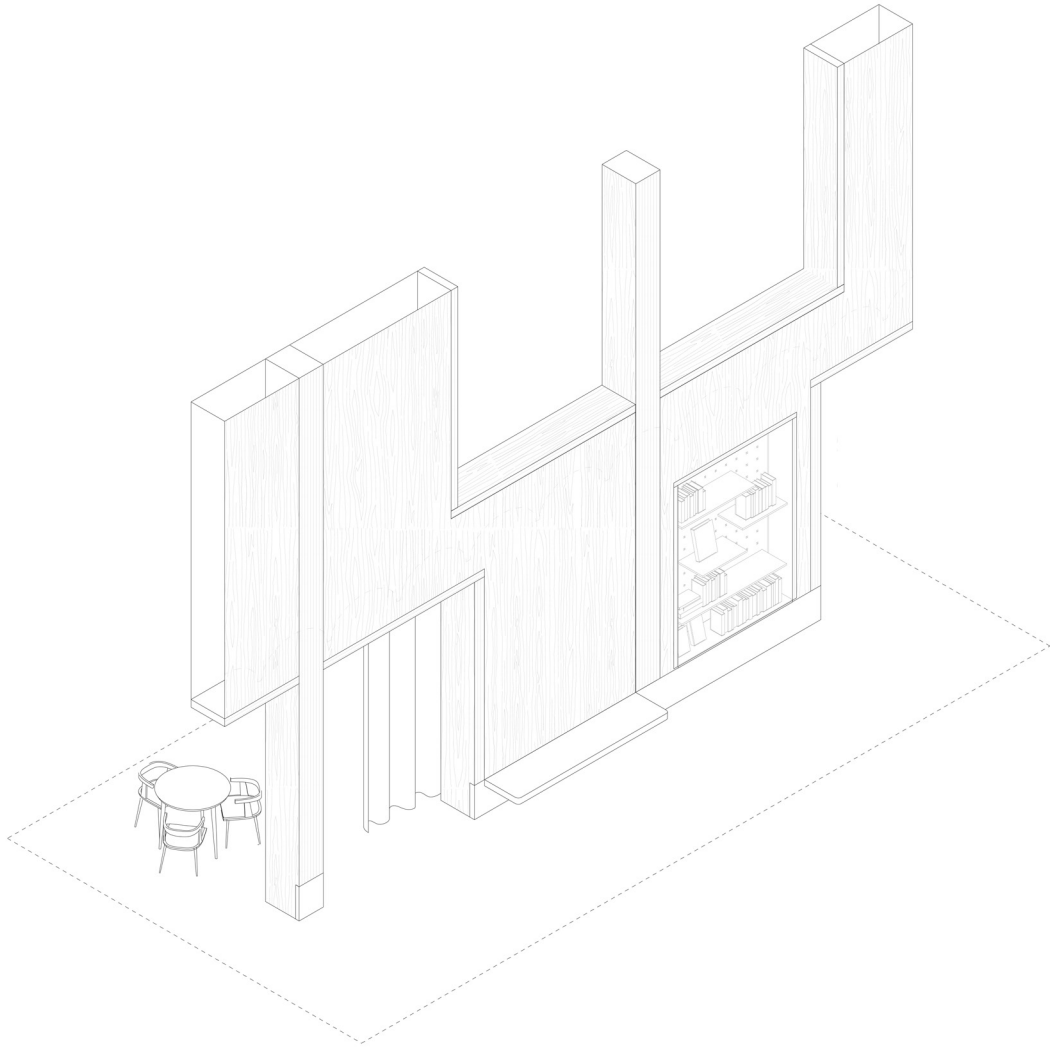
De bibliotheek heeft een houten constructie, opgebouwd uit kolommen, liggers en wanden van CLT, Cross Laminated Timber, waarbij kleinere planken in lagen kruislings op elkaar verlijmd worden. Er is voor een houten constructie gekozen voor de warme en natuurlijke uitstraling van het hout.

De wanden hebben een dikte van een halve meter zodat er een holle structuur tussen de kolommen ontstaat die plek biedt om meubilair als boekenkasten en banken te integreren in de constructie.

De kolommen en de dagkanten van de openingen worden in de vlakke wand geaccentueerd door de oriëntatie van het CLT hout. Hier is het kopse hout als ornament zichtbaar wat de dikte van de wanden benadrukt.

Door de openingen zijn de zijkamers toegankelijk.

*Fragment van de binnenwand
tussen de centrale ruimte en de
zijkamers*

De kamers aan de zijkanten bieden plek aan verschillende functies; van leeskamers om je even terug te trekken uit de drukke centrale ruimte, een café om een kop koffie te drinken, kamers die af te sluiten zijn om workshops te geven, tot een drukkerij waar boeken gedrukt kunnen worden.

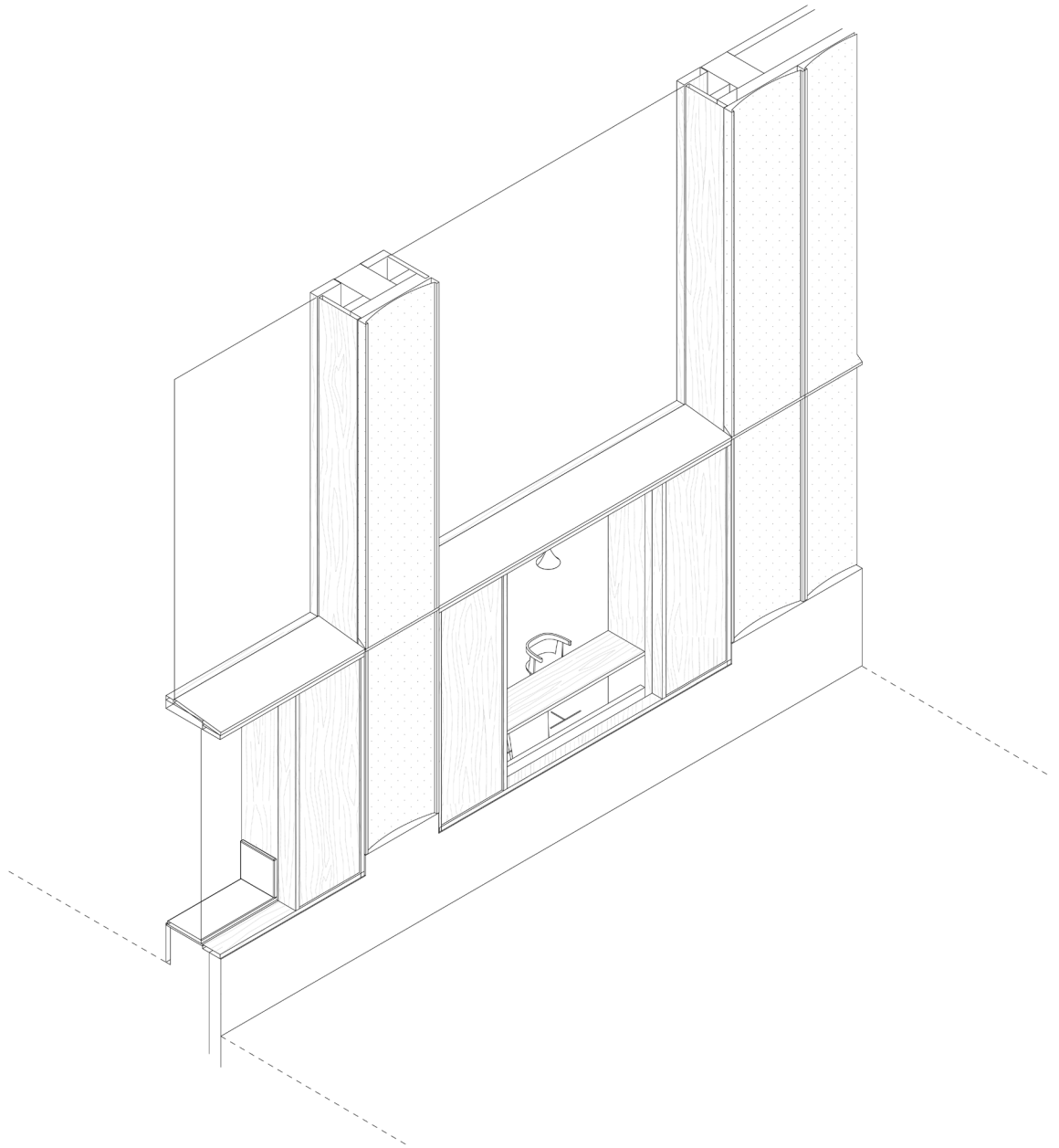
Het beeld hiernaast toont het café, een smalle hoge ruimte waar door de grote raamopeningen veel licht naar binnenkomt. Grotere tafels stimuleren ook hier ontmoeting en het gesprek tussen bezoekers. De holle structuur van de wanden biedt ruimte voor kasten met boeken, kranten en tijdschriften, en meubilair zoals een bankje of een hogere zitbar bij het raam.

Het cafe in een van de zijkamers

De buitengevel heeft een vergelijkbare opbouw van CLT hout als de binnengevel. De buitengevel is bekleed met vezelversterkte betonpanelen met een zacht rood-bruine kleur. De hoge gevelopeningen van de zijkamers bestaan uit twee delen; een groot raam aan de binnenzijde van de constructie, en een lager deel waarbij het meubilair als het ware naar buiten komt. Aan weerszijde van het raam zitten twee dichte houten panelen, dit zijn de achtkanten van de boekenkasten. Het raam zelf biedt een holte in de structuur waar een zitplekken gemaakt zijn.

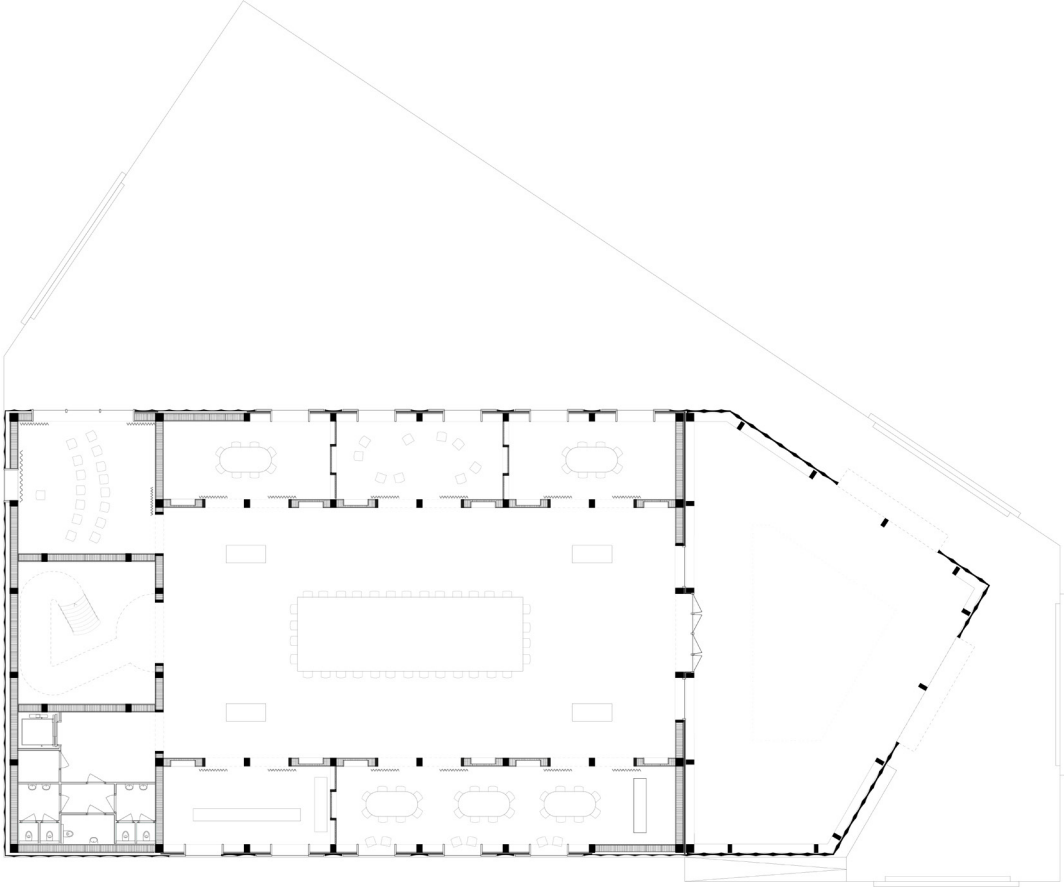
Fragment van de buitengevel

Op de plattegrond zijn aan weerszijde van de centrale ruimte de zijkamers te zien. De noordgevel, aansluitend op het park, biedt een andere sfeer en context dan de zuidgevel, aansluitend op de levendige Crooswijksestraat.

Aan de achterkant (links op de tekening) bevinden zich drie soorten ruimte. Aan de noordzijde bevindt zich een auditorium een vrij in te delen ruimte die gebruikt kan worden voor lezingen of als aparte expositieruimte. Aan de zuidzijde liggen de facilitaire ruimtes, de toiletten en de lift. In de centraal gelegen ruimte bevindt zich de trap naar de verdieping.

Plattegrond van de begane grond

De bibliotheek als contemplatieve ruimte

De trap bevindt zich in een aparte ruimte, gelegen recht tegenover de entree. Door de opening in de wand is de trap zichtbaar, die zelf onder een hoek staat en door een dakraam van boven door natuurlijk licht verlicht wordt.

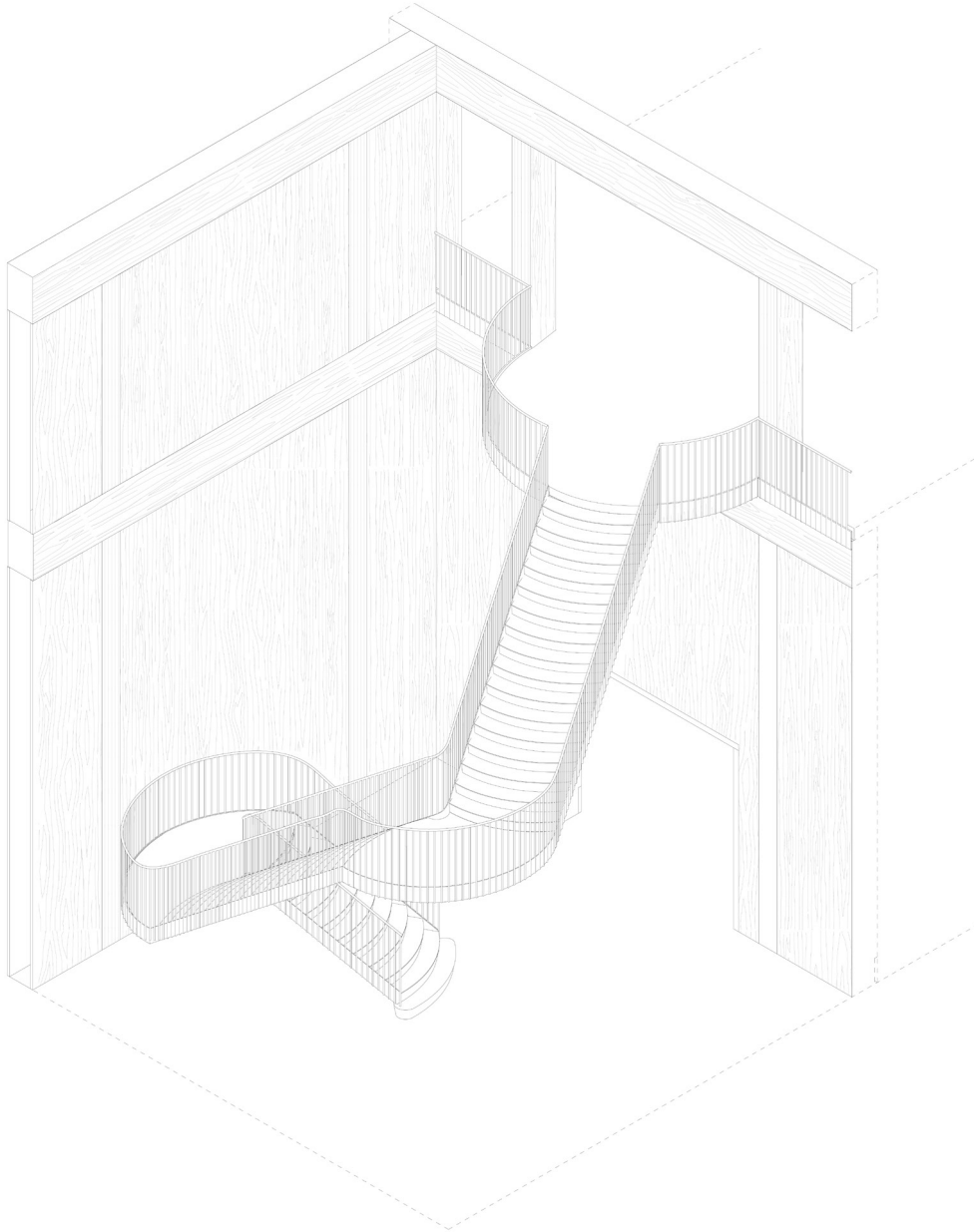
De trap en de ruimte waar deze in staat is een transitieruimte die de overgang van de publieke begane grond naar de contemplatieve bibliotheek op de verdieping markeert.

De achterwand van de centrale ruimte met zicht op de trap

De trap bestaat uit drie steektrappen onderbroken door twee bordessen waar op elk niveau van richting veranderd wordt. Zo leidt de trap de bezoeker door de relatief kleine hoge ruimte naar de verdieping. Naast de openingen om de ruimte te betreden heeft de ruimte geen gevelopeningen. Het daglicht komt door het dakraam naar binnen en zorgt voor een serene sfeer die als prelude dient voor de contemplatieve ruimte op de verdieping.

Fragment van de trap

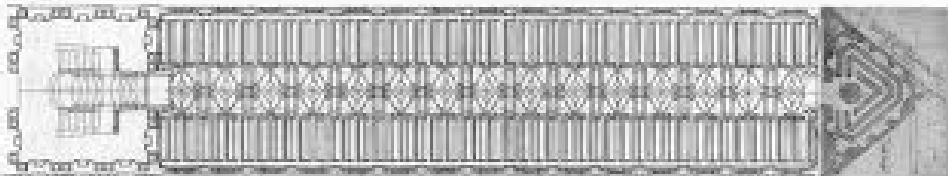
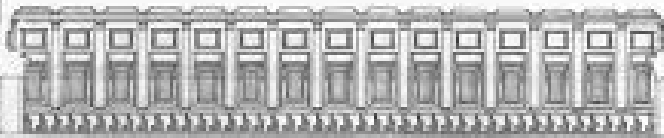
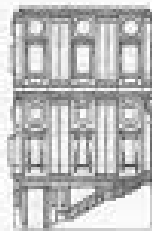
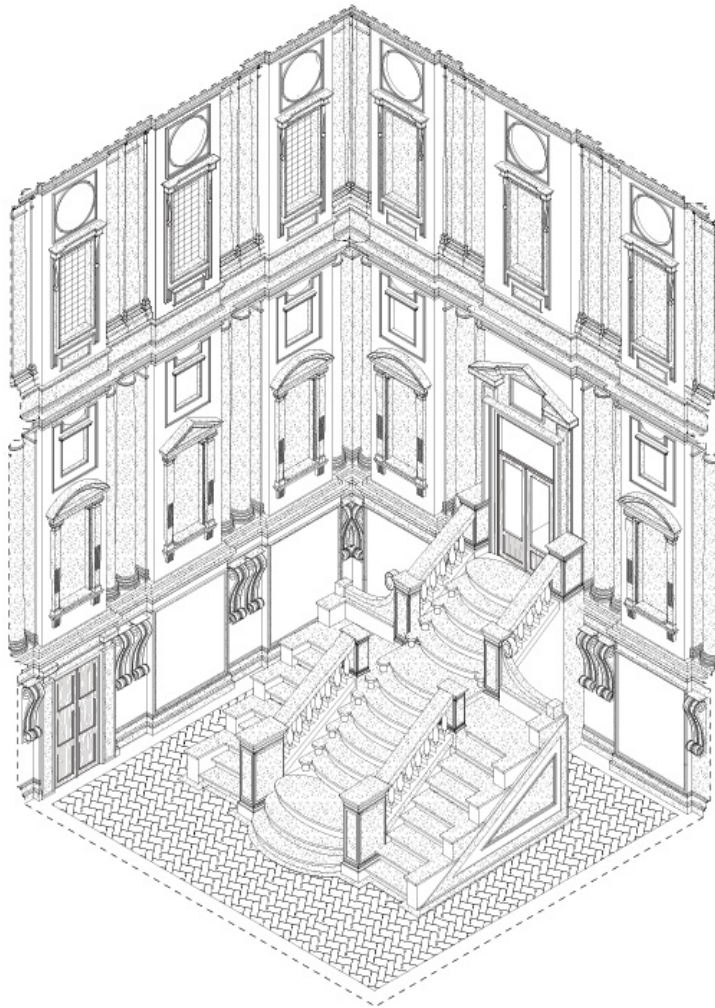
De trap is geïnspireerd door de bibliotheken uit de middeleeuwen en renaissance, waarbij de bibliotheek in een ruimte op een verdieping of zolder lag en door een trap toegankelijk was.

Het mooiste voorbeeld hiervan is de Bibliotheca Laurenziana, ontworpen door Michelangelo. Om de entree van de bibliotheek te markeren heeft hij een vestibule ontworpen.

Een aparte kamer van 10 bij 10 meter met daarin een trap die qua schaal eigenlijk te groot lijkt voor de ruimte. De trap van Michelangelo ontworpen heeft naast zijn functie om het hoogteverschil te overbruggen meer symbolische waarde.

Aan weerszijde van de hoofdtrap liggen twee kleinere trappen die maar tot het tussenbordes doorloopt. Dit maakt de trap groter en monumentaler waardoor de waarde van de bibliotheek benadrukt wordt. De gebogen treden van de hoofdtrap symboliseren een waterval die naar beneden stroomt, wederom een referentie naar de natuur.

Axonometrie, doorsnede en plattegrond van de Bibliotheca Laurenziana van Michelangelo

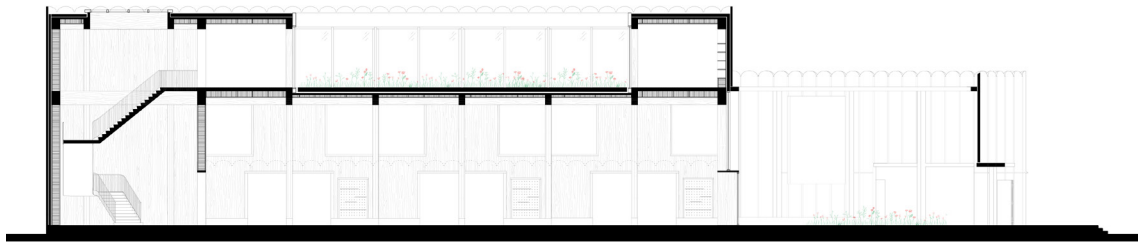
De trap leidt de bezoeker naar boven, waar men uitkomt in een langwerpige, lage ruimte en uitkijkt op een centraal gelegen daktuin waar veel daglicht naar binnen komt. Het publieke en levendige interieur van de begane grond maakt plaats voor een serene ruimte die iets weg heeft van een kloostertuin.

*Aankomst met de trap op de
verdieping*

De doorsnede toont de sequentie van ruimtes; van de grote publieke ruimte op de begane grond, via de hoge overgangsruijnte van de trap, naar de lagere ruimte op de verdieping. In het midden van de verdieping ligt de langwerpige daktuin.

Langsdoorsnede

De daktuin breekt de ruimte van de verdieping op en creëert zo een rondgang. Deze ruimte is geïnspireert op de klassieke bibliotheek van Hadrianus, waar bij een galerij rondom een open tuin plek biedt om al rond lopend na te denken. De Holle stuctuur van de zijwanden bieden plek om te zitten, naar de tuin te kijken, te reflecteren of een boek te lezen. De openingen in de zijwanden bieden toegang tot lees- en werkkamers.

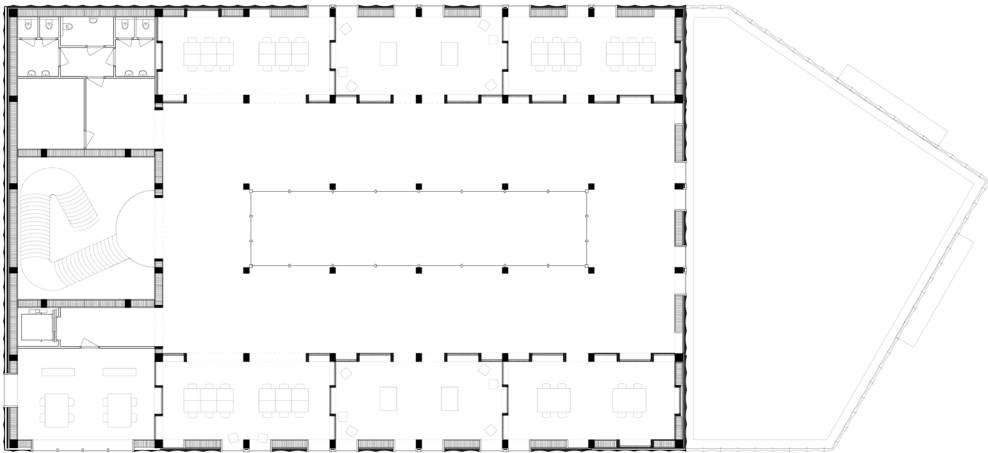
Beeld van de rondgang om de daktuin op de verdieping

Op de plattegrond is te zien hoe de daktuin de ruimte van de verdieping opbreekt waardoor een rondgang ontstaat. Aan weerszijde van de trap bevinden zich net als op de begane grond twee ruimtes waarbij de facilitaire ruimtes en de toiletten zich aan de noordzijde bevinden en de lift met een kantoorruimte voor het personeel van de bibliotheek aan de zuidzijde.

Aan beide zijden van het gebouw bevinden zich een drietal kamers. De toegangen tot deze kamers bepalen de openheid en het karakter van de ruimte.

Plattegrond van de verdieping

De eerste kamer met de grootste opening is dient als leeskamer. In de holle wanden van de structuur zijn kasten opgenomen en de gevelopeningen zijn voorzien van een bankje. In de kamer zelf staat los meubilair, zoals lage boekenkasten en losse stoelen. In tegenstelling tot de begane grond waar het gezamenlijke lezen centraal staat, staat op deze kamers op de verdieping het individuele lezen centraal.

Beeld van de leeskamer

De middelste kamer heeft een kleinere toegang en is voelt daardoor meer besloten aan. Deze kamer is ingericht met werkplekken. In de holle constructie zijn individuele bureaus geplaatst en de losse bureau's in het midden van de kamer zijn voorzien van opstaande tussenschotten die de individuele werkplekken afbakend. Dit is de ruimte waar het stil is en geconcentreerd gewerkt wordt.

Beeld van de werkkamer

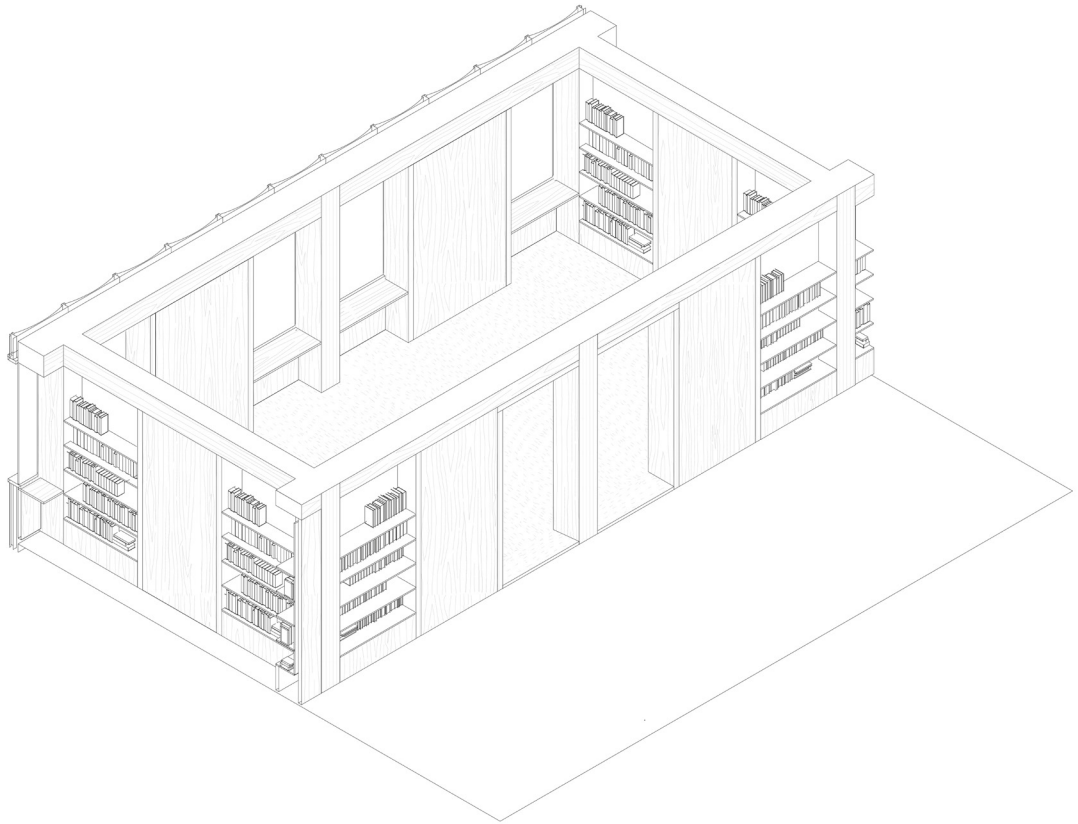
De laatste kamer met de kleinste opening is te beschouwen als de schatkamer van de bibliotheek. Deze kamer ligt het verste weg van de entree en heeft door de enkele gevelopening het minste daglicht. Dit is het archief waar belangrijke, oude boeken, en documenten bewaard worden. De holle structuur biedt hier plek voor afsluitbare kasten en de grote tafel in het midden van de ruimte biedt een goed verlichte plek om boeken of oude bouwtekeningen te bestuderen.

Beeld van het archief

Het fragment laat een uitsnede van de werkkamer zien. De holle wandstructuur van het CLT hout biedt aan beide zijden van de wand plek voor meubilair. Op een grotere schaal is de kamer zelf ook te beschouwen als een holte in de structuur waarbij je bij het betreden van de kamer als het ware het meubilair instapt. Dit wordt versterkt door de overgang van de gladde betonvloer van de rondgang naar de houten vloer van de kamer.

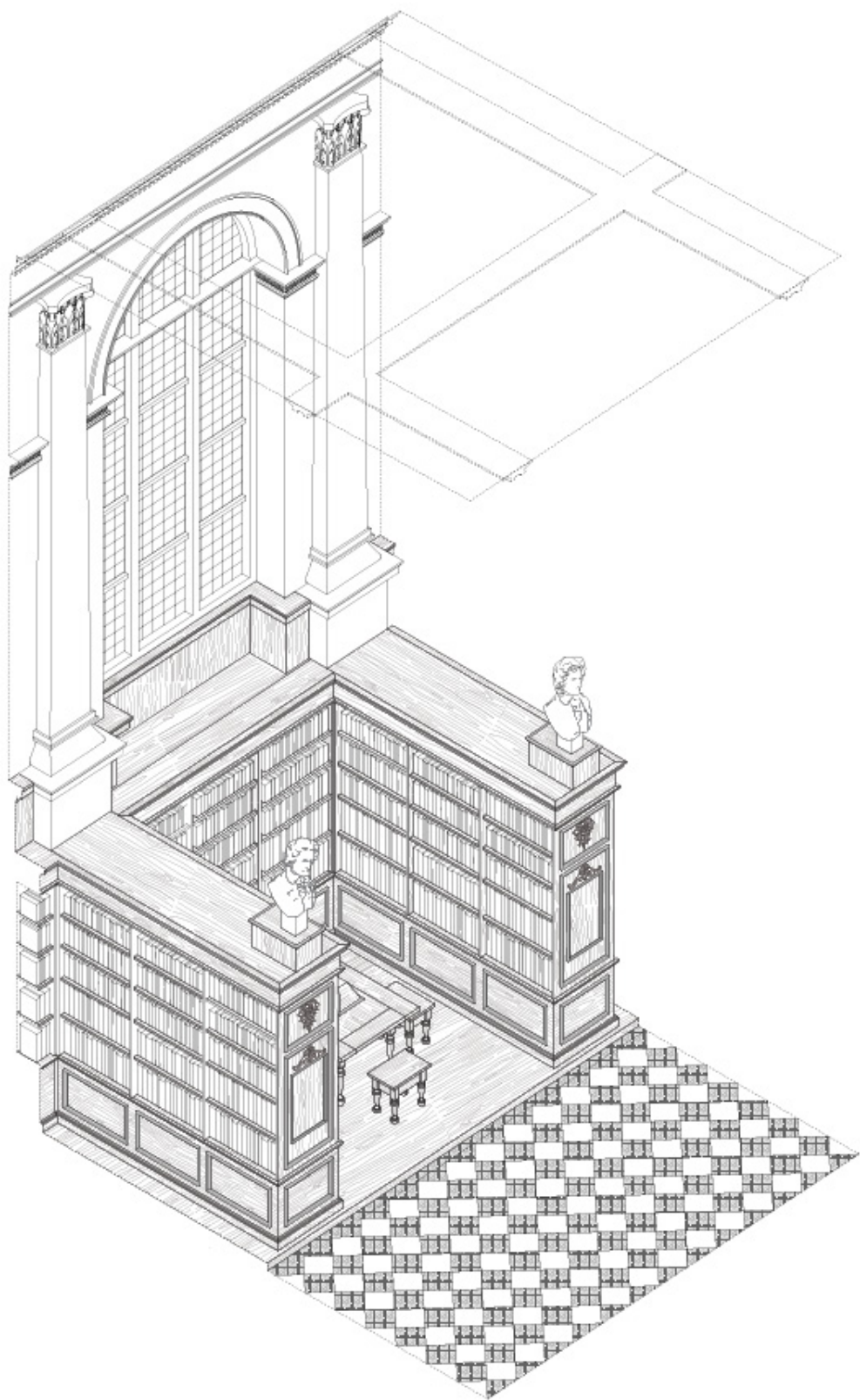
Fragment van de werkkamer

De relatie tussen de bouwstructuur en het meubilair is karakteriserend voor de bibliotheektypologie. De lessenaars en de kasten waren altijd uitgelijnd met de gevelopeningen om voldoende daglicht op de leesplekken te krijgen. Dit is van de lage lessenaars geevolueerd tot alcoven zoals bij het Trinity College, ontworpen door Christopher Wren.

In dit voorbeeld is te zien hoe de kasten uitlijnen met de pilasters op de buitenwand en door de opstelling van de kasten een ruimte in de ruimte definieert. De verhoogde houten vloer van de alkoof versterkt het gevoel van deze kleinere ruimte van het meubilair.

*Trinity College,
Cambridge, Engeland, 1695
Christopher Wren*

Deze manier van een besloten ruimte definiëren is echter niet enkel het gevolg van de pragmatische evolutie van het bibliotheekmeubilair. De schilderijen uit de renaissance die St. Jerome afbeelden geven hier meer inzicht in. Sint Jerome was een van de vier kerkvaders die aan het eind van de 5e eeuw leefde. Hij vertaalde vele klassieke teksten en bijbels die hij ook voorzag van commentaren waardoor hij bekend kwam te staan als een van de grootste geleerde van de Christelijke oudheid. Gedurende zijn leven maakte hij vele reizen naar heilige plaatsen en verbleef daarbij lange tijd in de woestijn. Op de schilderijen uit deze periode wordt Sint Jerome vrijwel altijd op twee locaties afgebeeld; in de wildernis bij een grot of aan een meubel in de studeerkamer.

De activiteit van het lezen is een bijzondere activiteit is waarbij de lezer opgaat in het verhaal en een bepaalde afstand neemt van de wereld. Lezen lijkt enigzins op dromen. Op de schilderijen van st. jerome is goed te zien hoe hij altijd op een veilige plek leest, in de natuur bij een grot of in zijn studie waarbij het meubilair een kleinere veilige ruimte definieert en de lezer zo de ruimte biedt om op te gaan in het verhaal.

Schilderijen van St. Jerome in de wildernis:

Bartolomeo Montagna, 1490

Giovanni Bellini, 1480

Rembrandt van Rijn, 1651

Schilderijen van St. Jerome in de studeerkamer:

Hendrick van steenwijck, 1630

Vincenzo Catena, 1510

Antonella da Messina, 1456

Joos van Cleve, 1521

Stefan Lochner, 1440

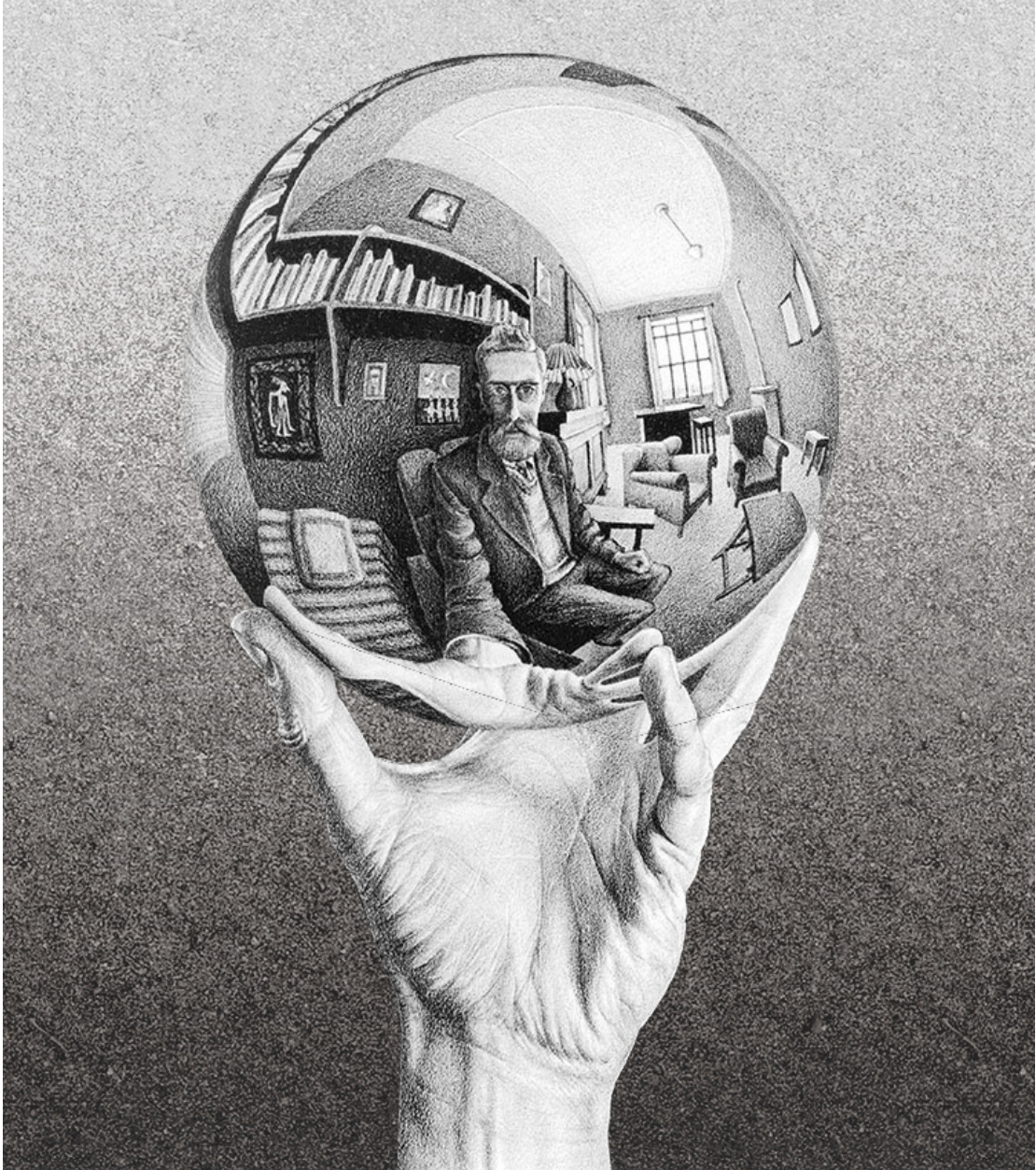

Deze ervaring van het lezen is een heterotopie ervaring zoals Michel Foucault deze omschrijft. Het lezen van een verhaal laat je kennismaken met andere werelden, culturen en andere tijden terwijl werkelijkheid even aan je voorbij gaat.

In zijn essay zegt Foucault dat heterotopieën andere ruimtes in zich kunnen verbergen. Een beeldspraak hiervoor kan de spiegel zijn. Je kijkt in de spiegel en ziet jezelf in de spiegel, maar je weet dat je niet echt in de spiegel bent.

In de gravure 'de hand met bal' maakt M.C. Escher gebruik van dit effect. In de bal zien we de man die hem vastheeft en de ruimte waar hij zich bevindt. Alle details bevinden zich in de bal terwijl de 'echte' ruimte een egaal vlak is. De gravure maakt gebruik van een omkering van de echte en virtuele ruimte. Dit zelfde gebeurt bij de activiteit van het lezen.

'de hand met bal'
M.C. Escher

Conclusie

De bibliotheek is net als de activiteit van het lezen een heterotopie. Een plek buiten het alledaagse om even afstand te nemen van de normale manier van denken en open te staan voor nieuwe inzichten en ideeën.

Om deze plek te creëren is gekeken naar de symbolische en ruimtelijke kwaliteiten van de bibliotheektypologie die door de eeuwen heen niet veranderd zijn.

De bibliotheek biedt een variëteit aan ruimtes, van groots en publiek tot klein en besloten. Deze ruimtes bieden plek aan een breed scala aan bibliotheektaken afhankelijk van de rol van het instituut. Of dit nu het bewaren en beschikbaar stellen van boeken is, het agenderen van maatschappelijke onderwerpen en het stimuleren van het gesprek, of het bieden van een plek voor reflectie.

De bibliotheek als een ruimte die lijkt op de ervaring van het lezen zelf, een ruimte die een afstand biedt, buiten het alledaagse voor kennismaking met andere verhalen, andere geschiedenissen en andere culturen.

De bibliotheek als fysieke en mentale ruimte.

Reflectie

Deze opgave is voor mij een manier geweest om het ontwerp te benaderen vanuit een theoretisch en ruimtelijk onderzoek. Tijdens de studio's die ik gevolgd heb op de academie vond ik de analyses van het onderzoeksdeel altijd erg leuk om aan te werken en dit gaf mij altijd veel inspiratie voor het maken van een ontwerp.

Het ontwerpen zelf doe ik het liefst door tijdens het proces af te wisselen van methoden; van handschetsen tot digitale 3D modellen en werkmaquettes. Bij de voorbereidingen van de opgave was het dan ook een van mijn doelen om veel met maquettes te werken. Bij de start van het ontwerpen tijdens de derde fase van het afstuderen heb ik hier dan ook een goede start mee kunnen maken. Na de derde peiling begon de coronapandemie waardoor ik voor een toen nog onbekende periode thuis moest werken. Dit heeft veel impact gehad op mijn mentale gezondheid. Mijn studentenkamer veranderde in een woning, een kantoor en een studieplek/maquettewerkplaats in één. Dit heb ik even volgehouden waarna ik er achter kwam dat ik moeite had met loslaten van werk en studie en ik niet echt meer kon ontspannen of aan andere dingen dan het afstuderen met alle gevolgen van dien. Dit heeft mij doen besluiten om het afstuderen rustiger aan te doen en niet meer met maquettes te werken maar met een digitaal 3D model en gerenderde beelden. Deze manier van werken is erg goed bevallen omdat de beelden uit het ontwerpproces direct als presentatiebeelden zijn gebruikt. Dit zorgde voor een afkadering van wat wel en wat niet tot in het detail ontworpen moest worden.

Gedurende het proces heb ik het aantal referenties en ideeën die ik had beperkt tot de geanalyseerde bibliotheken uit het vooronderzoek. In het begin van het ontwerp zorgde het te brede referentiekader aan te veel ontwerpideeën die niet tot een goed ontwerp leidde. Na het maken van deze keuze begon het ontwerp een eigen karakter te krijgen en een eigen leven te leiden, waardoor de ontwerpkeuzes makkelijker werden.

Deze opgave heeft mij ontzettend veel dingen geleerd die ik eerder in mijn studie niet heb kunnen leren, van het bedenken van de opgave, het stellen van kaders, tot het omgaan met grote tegenslagen.

